

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Chr. Christensen:

Prinsen i Roskilde.

Den gamle Gæstgivergaards Historie fra 1695
til vore Dage — udgivet i 50-Aaret for den
- - nuværende Hotelbygning's Opførelse. - -

Erh. Flensborgs Forlag. — Roskilde 1926.

Roskilde Tidendes Bogtrykkeri.

Efter Tilskyndelse af Direktør A. Fang og Boghandler A. Flensborg, der begge interesserer sig levende for deres gamle Fødebys Historie og Minder, har jeg fra trykte og utrykte Kilder samlet det Materiale, der nu foreligger i dette lille Skrift. Den ydre Anledning til, at Arbejdet fremkommer netop nu, er, at det i dette Efteraar er 50 Aar siden, Hotel Prinsen indviede sin nye stilfulde, elegante Gaard paa den gamle Gæstgivergaards historiske Grund, hvor Virksomheden uafbrudt har været fortsat fra ca. 1695 til vore Dage. Hotellets nuværende Ejer, Fru Edith Jacobsen, født Abery, har fra første Færd set paa Tanken om et saadant Skrifts Fremkomst med Forstaaelse og har bekostet dets Udgivelse.

Under Arbejdet har jeg fra mange Sider modtaget den mest beredvillige Hjælp. D'Hrr. Fang og Flensborg har støttet mig paa ethvert Punkt af Arbejdet, hvor det gjaldt at opspore Kilder, Billeder eller andet Stof. D'Hrr. Magister V. Hermansen og Magister Hugo Matthiessen har med stor Beredvillighed stillet Materiale og Notater til min Raadighed. Hos Bibliotekar Frk. cand. mag. Haralda Poulsen, Roskilde Bibliotek, og Arkivar, Kaptajn K. C. Rochstroh, Hærens Arkiv, samt hos Landsarkivet, Det store kgl. Bibliotek, Redaktionen af Den danske Ordbog og andre Institutioner har jeg kun mødt Velvilje. Jeg bringer herved alle de nævnte min bedste Tak.

I en særlig Literaturfortegnelse har jeg nævnt mine skriftlige Kilder. Størst Udbytte har jeg haft af J. Kornerups, A. Fangs og R. Bergs Bøger.

R o s k i l d e, September 1926.

C. C.

I et af sine sidste Regeringsaar udstedte Kong Christian V, uunder 5. Marts 1695, Forordningen „Om offentlige Herberge og Værtshuse i Danmark”, og fra den kan det organiserede Gæstgiveri i Danmark dateres.

Det blev ved denne Forordning „til alle rejsende deres Nødtørft og Bekvemmelighed” befaleet Magistraten i alle de store Købstæder og ellers i alle Købstæder, hvor de ordinære agende Poster farer igennem, og hvor almindelige Landeveje gaar, at beskikke aabne Værtshuse og dertil bestille dygtige Personer til Værter, der skulde tage Borgerskab inden først-kommende Mikkelsdag, og kunde de ikke gøre dette, da skulde de være pligtige til at tage mod Rejsende i deres eget Hus uden at nyde noget for den første Nats Værelse, Ild og Lys. Værtshuset skulde ligge paa et bekvemt Sted i Byen, i det ringeste have 4 Værelser med gode, rene Senge, fornødne Ildsteder, tætte og velforvarede Vinduer og Døre, Gaardsrum og Stalde, Skjul til Vogne saavel som al anden fornøden Magelighed til de Rejsendes Nødtørft, at de dér kunde være saa vel logerede som hos en af de bedste Indvaanere i Byen. For Døren skulde der være ophængt et Skilt med Byens Vaaben og Paaskrift, at det er et offentligt Værtshus. Ogsaa Æde og Drikke, baade for Mennesker og Dyr, skulde være saa godt, som Stedets bedste Indvaanere det i deres egne Huse kunde have, nyde eller bruge og det udi Provinsen kunde være at bekomme.

To Gange om Aaret skulde der sættes Takst paa Maaltider, Natteleje m. m., og fire Gange om Aaret skulde saadanne aabne Værtshuse af Magistraten besigtiges og efterses. Indkom der Klage til Magistraten over Herbergeren, skulde der

straks skikkes en Stadstjener eller andet skikkeligt Bud til Herberget til at hjælpe den Fremmede til Rette.

Med dette Borgerskab, der gav Eneret til at herbergere, fulgte ogsaa visse andre Privilegier, saasom paa Rugbrødsbagning, Ølbrygning og Brændevinsbrænding, Salg af Øl, Brændevin og Vin inden og uden Huset. Videre hedder det i Forordningen af 1695, at „saadanne offentlige Herbergerere maae være frie for alle Byens Bestillinger og Forretninger, item for Værgemaal”; videre var de ogsaa fritagne for Indkvartering.

I Forordningen af 1695 har vi Oprindelsen til Prinsen i Roskilde som privilegeret Gæstgivergaard. Det er dens Grundlov, og ned gennem Tiderne holdt de forskellige Ejere paa den dem i denne givne Ret. Der er opbevaret et typisk Eksempel herpaa fra 1779, altsaa 84 Aar senere. I dette Aar besværede den daværende Indehaver, Seigneur *Peder Brøn-niche*, sig over sin Skat — vore Forfædre nærede omtrent samme Følelser overfor Skatterne som vi —, og i sin Besværing paaberaaber han sig den ham af Magistraten i Roskilde „forundte Bevilling, at hans Herbergergaard, *Printzen* kaldet, ej alene maatte nyde de ved Forordningen af 5. Marts 1695 tilstaaede Friheder, men ham endog være tilladt at bruge borgerlig Næring af Værtshus, Handel og Avling samt andet . . .” Adskillige andre Eksempler findes, hvor *Prinsens* Besiddere har paaberaabt sig deres Privilegium, ikke mindst naar det gjaldt Konkurrence fra anden Side, saasom fra Byens Apoteker, der fra gammel Tid havde været vant til at beværte og herbergere saadanne fremmede og rejsende, der ikke havde private Bekendte at tage ind til.

Det vilde føre for vidt her at komme ind paa gamle Dages Rejseliv i Danmark. Dr. Holger Jacobæus — hvis Navn er knyttet til Sct. Ibs Kilde, der i lange Tider blev kaldt Dr. Hølgers Kilde, og som ved Slægtskab var nær knyttet til Embedsfamilier i Roskilde og selv ejede en Gaard i Veddelev — fortæller derom i sine Rejsedagbøger. Man tog ind hos Apotekeren eller andre velstillede Borgere og betalte sin Fortæring. Bevaret er en Vardeborgmesters Dagbog fra en Rejse til København 1648. Fra sit Ophold i Roskilde noterer han i Dag-

bogen: Ser Kirken og betaler Klokkeren 2 Mark herfor. Fortæringen hos „Vores lystig Verth”, en Raadmand, betaler han med 2½ Rdl.

Ved sin Størrelse og sin Beliggenhed fik Roskilde efter Forordningen af 1695 to privilegerede Gæstgivergaarde, nemlig *Prinsen* og Hamborg-Herberget. De synes en Tid lang at have staaet lige, hvad man bl. a. kan slutte af Værternes Stilling indenfor Borgerskabet, men *Prinsen* eller dens Vært nævnes dog gerne først. Dog er der ogsaa Tider, hvor *Prinsens* Vært klager over Konkurrencen fra „det andet Gæstgiverhus, Hamborger Herberge kaldet”, fordi her boede den beskikkede Vognmester. Konkurrencen blev haardere, da Regeringen ved nye Forordninger havde taget sig yderligere af Trafikvæsenet. Vel var *Prinsen* Byens ældste Gæstgivergaard, hvor — i alt Fald i den ældste Tid — den kgl. Post tog ind, men efter Forordningen af 27. Januar 1804 angaaende Befordringsvæsenet skete der en Forandring. I denne Forordning hedder det, at „ligesom der nu næsten alle Vegne paa Hovedturen fra København til Haderslev og i flere Stæder udenfor Hovedturen er privilegerede Post- og Gæstgivergaarde, saaledes ville Vi og med Velbehag anse, at saadanne Post- og Gæstgivergaarde vorde indrettede i alle øvrige Købstæder i Danmark, hvor Hovedlandevejene og Pakkeposten gaa, og hvor megen Passage med Rejsende forefalder”.

Fra disse Bestemmelser stammer altsaa de bekendte „Postgaarde” rundt om i Provinserne, og Hamborg-Herberget i Skomagergade i Roskilde fulgte Moden og antog det nye Navn. *Prinsen* blev ved at være *Prinsen*. Madam Rosted havde da allerede siden 1787 siddet Enke og har ikke følt Trang til Forandring og vel heller ikke kunnet magte al den Tummel og det Besvær, som var forbundet med Hestehold og lignende til Postvognene og Diligencerne, men *Prinsen* var stadig en af Byens privilegerede Gaarde. *Prinsen* bestod, mens Postgaarden forsvandt, ligesom tidligere dens Forgænger Hamborg-Herberget, der ifølge Behrmann havde sit Navn efter en Mand, som hed Hamborg — en dog næppe troværdig Forklaring. Langt snarere havde det sit Navn efter Hamborger-Posten, der passerede denne Rute, ligesom f. Eks. Roskilde Kro fik Navn efter Vejen, der førte til Roskilde.

Men længe før de privilegerede Gæstgivergaardes Tid havde man i Købstæderne Ølstuer og Værtshuse, og de vedblev at bestaa. Rimeligt nok! Det daglige Liv var uhyre ensformigt, og let har Tilværelsen ikke været for de gamle Købstadborgere. De primitive Produktionsforhold, der herskede, krævede helt ud deres Mand og hans anspændte Arbejdskraft; thi saa godt som alt maatte gøres fra første Haand. I Købmandsboden maatte alle Varer have paa Lager. Om Specialistforretninger var der ikke Tale. Indenfor Haandværket manglede man fuldstændig Halvfabrikata. Arbejdsprocessen fik derved en Længde, som vor Tid ikke kender, og der krævedes af hver enkelt et saa intensivt Arbejde, at der næsten aldrig blev Tale om Frihed. Fra aarle Morgen til sent i Kvæld var hver Mand paa sin Plads, og naar Dagen var til Ende, kan man forstaa, at de fleste blot tænkte paa at komme i Seng.

Og selv om der blev en Timestid tilovers om Aftenen, hvad skulde man saa forslaa Tiden med? Læse var der kun meget faa, der kunde, og Forlystelser i moderne Forstand var ganske ukendte. At spadserere for at nyde Naturen var en Adspredelse, der var forbeholdt senere Tider. Hvad var der da at gøre, naar en ledig Time skulde forslaas udenfor Hjemmet? Der er kun eet at svare: Der var Værtshuset. Og det maa siges, at det forstod man ogsaa at bruge til Gavns. At det ikke altid var til de besøgendes Baade, og at de tidt gik hjem med en ordentlig Rus, og at Slagsmaal og Gadespektakler hørte til Dagens eller rettere sagt til Nattens almindelige Hændelser, er en given Sag.

EN KANDE ØL OG ET GLAS BRÆNDEVIN.

Ogsaa Roskilde havde mange saadanne Steder. I Forhold til Byens Størrelse fandtes der et ikke ringe Antal Værtshuse, simple Kipper, hvor Haandværkere, Soldater, Tjenestekarle og Arbejds mænd søgte hen, især om Aftenen, for at drikke en Kande Øl og et Glas Brændevin — til en Begyndelse. Jac. Kornerup nævner i sin fortrinlige Bog „Roskilde i gamle Dage” en Række af disse Steder.

I Bredgade, for Enden af det nuværende Gullandsstræde, der dengang hed Dampestræde, laa Værtshuset *Gulland*. Paa Munkebro laa Anders Jydes Hus *Jylland*, senere kaldet Gl. Jylland; paa Bondetinget *Brabrand* og udenfor Hersegades Port ved Bommen *Lygten*, i Ringstedgade *Trappen*. Foruden disse var der adskillige andre Steder, som skiftede Navn efter de forskellige Værter, f. Eks. 1718 *Jacob Rings* Værtshus, 1737 *Niels Bødgers* Hus, 1744 *Saxes* Værtshus paa Bondetinget, m. fl.

Raadhusprotokollerne vrimler af Eksempler paa Svir, Slagsmaal og Spil. Fra 1718 hedder det saaledes: „Haandværksvende og Drengene sidder om Søndagen og andre Helligdage og drikker ud paa Natten og holder derefter fri Mandag og indfinder sig ikke om Aftenen i deres Mæstres Huse inden den af Hs. Majestæt foreskrevne Tid, hvilket Oldermændene og Laugene selv lader upaataalt.” De advares nu at holde Kongens Anordning.

Men Roskildebørgerne var ogsaa dengang et livsløst og livsglad Folkefærd, som det faldt vanskeligt at bøje sig for strenge Anordninger. I 1721 hedder det igen i Raadhusprotokollen: „Borgere og Haandværks Bursche og andre Tjenere

lader sig finde i Kro- og Ølhuse efter Kl. 9—10 Aften tvært imod kgl. Anordning og indlade sig med Ryttere og Underofficerer af den her liggende Garnison udi Klammeri og Slagsmaal. Alle og enhver advares at holde sig Hs. Majestæts Befaling efterrettelig.”

Først ved 1735 begynder Politiprotokollerne for Roskilde. De opbevarer i Rapport-Stil adskillige Træk til Belysning af Datidens Liv. Den 21. Januar 1740 meldes om et Slagsmaal i *Brabrand*. Jens Bødker blev saa ilde tilredt af Dines Murmester, at han om Natten maatte begive sig hen til Chirurgus Seiferts Hus uden Paryk, blodig i Ansigtet og med et blaat Øje; i Panden havde han et dybt Saar af et Knivstik. De paa-gældende havde siddet i „Brabrand” og drukket Brændevin og var komne i Strid om rene Ubetydeligheder.

Fra Januar 1743 hører vi: Klokken 2 om Natten var et Selskab, bestaaende af Abraham Skomager, Philip Skomager, Ole Klejnsmed, David Pottemagersvend, Christian Pottemagersvend og flere, baade Mænd og Kvinder, forsamlede i Værtshuset *Gulland*. Værten hed *Peder Vagtmester*. Man var i fuld Gang med Spil, da „en Skoleperson”, d. v. s. en Skolediscipel, som logerede i Huset, pludselig sagde, at der var nogen udenfor, som lurede ved Vinduet, hvorpaa Abraham, fulgt af de andre Svende, styrtede rasende ud mod Lurerne, Skrædersvend Schemmer og Michael Staal, og gav den sidste et „kladskende” Ørefigen. Hertil svarede Michael: „I gode Venner skal have Tak for Eders Skænk.” Han og Schemmer løb derpaa hen til Byfogden, Seigneur *von Ham*, for at klage og bankede paa, men der blev ikke lukket op paa denne Tid af Natten. De gik da videre hen ad Gaden, men mødte der igen Philip, Abraham og Smedesvend Hans Fr. Aarhus. Philip havde hos Vægteren laant en Morgenstjerne og slog dermed Schemmer over Armen, idet han raabte: „Din Hundsvot, kom hid med Stokken”, hvilken Schemmer da slængte paa Gaden. Abraham tog den op og pryglede ham igennem med den. Ogsaa Smedesvenden gav ham nogle Rap med en Spanskrørstok, hvorpaa Schemmer raabte „Gewalt”, hvilket havde til Følge, at en Mand kom ud af sin Dør, hvorpaa de andre løb.

Endnu et lille Træk: Den 25. November 1744, en Søndag

Aften, var der Nattesæde i Saxe Jensens Værtshus i Olsgade. Politiet trængte ind, Klokken 12 slet, og traf Skomager Jørgen Nicolajsen, Bager Henrik Jokumsen, Snedker Ole Dideriksen, Snedker Jørgen Rasmussen, Hugger Jacobus Madsen og Snedker Anders Larsen samt Værten. De blev alle noterede for Dobbelt, Kortspil og Drik. Saxe var en ung Mand, der nylig havde nedsat sig som Borger. Han slap med en lille Mulkt paa 24 Skilling og en Advarsel. Gæsterne betalte det samme.

Hvad Kortspil der blev spillet hin Søndag Aften, oplyses ikke, men en anden Rapport giver Besked om Datidens Spil. Den 30. Juni 1763 klagede Nathan David til Byfogden over, at han var bleven overfaldet. I Forhøret oplystes det, at Nathan havde siddet hele Dagen fra Kl. 11 til 6 i Lorenz Søffrensens Hus og spillet Kort med Bødkersvend Peter Johan. Først havde de spillet *Polskpas*, derpaa *Imperial*, saa *Højeste Trumf* og tilsidst *Hypken*. Kl. 6 rejste de sig fra Bordet, og da havde Bødkeren slaaet Nathan i Hovedet, saa Hatten fløj af, og sagt til ham: „Du Slubbet, nu har Du vundet mine Penge og vil ej spille mere.”

Politiprotokollen fortæller imidlertid ikke alene om jævne Borgere. Det var ikke altid simple Folk, der kom paa Værtshus. Ogsaa Byens bedste Borgere søgte til Knejerne, og der er ogsaa Vidnesbyrd om, at de ikke altid opførte sig særlig borgerligt. Endnu i det 18. Aarhundrede herskede der Hang til Drik og Fylder, i de højere Stænder som blandt den jævne Bybefolkning. Der er her fra Roskilde bevaret et Optrin fra 1735, hvor en Byfoged i Fuldskab forløb sig til Forargelse for Naboer og Genboer. Det var den brutale og voldsomme Byfoged Holman.

Holman var bleven Byfoged i 1733. I Februar 1735 klagede Domprovsten, Magister Hans Buch, til Magistraten over den Maade, hvorpaa Holman behandlede sin Hustru, hvem han havde begejstret med Skældsord, Hug og Slag og jaget ud af Huset. Holman maatte møde i Retten, hvor han protesterede mod Sagens Undersøgelse og mente, at Domprovsten havde handlet meget urigtigt. Men Borgemester Munthe bevidnede, at han en Aften var bleven hentet hen til Byfogdens Kone paa

„Prindsen“, hvor hun da havde beklaget sig over hendes Mands haarde og ukærlige Behandling, især naar han var beskænket. Der afhørtes flere Vidner, og det oplystes da, at Byfogden og hans Hustru hin Aften havde været i Klammeri, hvorunder der var faldet meget stygge Ord fra begge Sider. Han havde derpaa jaget hende ud af Huset, men først havde han svunget med en Trækande ligesom for at kaste hende den i Hovedet og siden givet hende et Ørefigen. Konen tog da et Krus og kastede det i Gulvet, hvorpaa han atter slog hende paa Øret. Hun flygtede nu ud i Gaarden med en Kniv, som hun holdt mod sit Bryst. Byfogden tog Kniven fra hende og kastede den efter hende, da hun skrigende løb ud paa Gaden og hen til Madame Berg i *Prindsen*. Pigen blev tre Gange sendt derhen for at hente hende hjem, men hun svarede: „Nej, jeg kommer aldrig hjem.“ Morgenen efter blev der atter sendt Bud, men Madame Berg og hendes Døtre svarede, at Byfogden maatte selv komme og hente Konen. Saa kom han endelig, hvorpaa hun straks fulgte med ham hjem.

Det var jo en net Skandale, men ved Magistratens Omsorg blev dog Parterne forligt, og i Borgerskabets Øjne synes der ikke at være gjort noget dybt Skaar i Byfogdens Reputation. I alt Fald ser vi ham allerede i 1738 blive forestillet for Borgercompagniet som Stadscapitain. Den Herlighed varede dog ikke længe; i December 1740 fik han sin Afsked som Byfoged, og faa Aar efter døde han.

Der var — som Jac. Kornerup lunt skriver om de Tider — ligesom endnu en Rest tilbage af Forfædrenes ubændige Kamplyst og uudslukkelige Tørst. Men man vægrer sig heller ikke imod et Indtryk af, at Tidens Retning, de mange Sabbaths- og Helligdagslove i Frederik IV's og især i Christian VI's Dage, der krævedes overholdt med stor Strenghed og smaaligt Pedanteri, tog al Adspredelse fra Borgerne, saa deres eneste Fornøjelse var at gaa paa Værtshus, sommetider maaske fra det ene til det andet, og ved et Glas Brændevin, et Krus Øl og en Pibe Tobak drøfte Byens Nyheder. Indskrænkningen af offentlige Forlystelser bidrog sikkert noget til Udsvævelser i den Art af Nydelser, som kunde finde Sted bag lukte Døre. Hvad siger ikke Henrich i *Mascarade*:

„Om det nu er mindre Synd at gaae drukken hver Aften til

Sengs, hvilket er gamle skikkelige Folks grande Mode hos os, eller at gaae paa Mascarade visse Tider om Aaret, det iar jeg staae ved sit Værd."

DEN POLITISKE KANDESTØBER.

Imidlertid maa man jo vel erindre, at naar disse Billeder fra Værtshuslivet giver et grelt Billede af Livet i det gamle Roskilde, er det i og for sig ikke underligt, da de, som der ovenfor er gjort opmærksom paa, er hentede fra Raadhusprotokollerne og Politirapporterne. Ogsaa i vore Dage ligger hos mange Mennesker det raa og ukultiverede lige under Overfladen og behøver kun en Smule Stimulans for at bryde frem i sin mest dyriske Skikkelse, den, hvor Ven bliver til Fjende, eller omvendt, hvor Tanken sløres, Intelligensen svækkes, og Mennesker bliver som Børn eller til skrydende Fyldebøtter, der pranger med deres Styrke og Mod.

Men paa Værtshusene kom man nu ikke alene for at drikke og svire. Her drøftede man ogsaa Politik og Religion lige saa vel som de høje Herrer i Cancelliet i København eller paa det gamle Raadhus i Roskilde. Man vilde have Lov til at tale frit fra Leveren. Holberg har haft sine gode Grunde til at lade Handlingen i *Den politiske Kandestøber* foregaa udenfor sit Fædreland, men om end Scenen er henlagt til Hamborg, kunde han dog finde Forbilleder nok her hjemme. Politisering saavel over indenlandske som udenlandske Statsforhold hørte til den selskabelige Underholdning baade i Hjemmene og ude, ikke mindst naar Vinen eller Øllet først havde aabnet Hjærter og Munde. Holberg omtaler da ogsaa selv i *Moralske Tanker* ikke blot sine Besøg paa „Theehuse", hvor der politiseredes, men ogsaa, at han „selv tilforn paa Postdagene havde ført Ordet". Sagnene om Værtshuse, saavel i som udenfor Hovedstaden, hvorfra enkelte Motiver og Træk til „Den politiske Kandestøber" skulde være laant, er maaske ikke uden al Grund. Og blandt de Steder, der saaledes nævnes, er ogsaa den ene af de to privilegerede Gæstgivergaarde i Roskilde.

I „Brev til Udgiveren af Skriftet om Holberg som Lystspil-digter" i det af Knud Lyne Rahbek udgivne Maanedsskrift „Dansk Minerva", Marts 1818, skriver „Roeskildensis" bl. a.:

„I øvrigt kan jeg stadfæste, hvad Biskop Birch har berettet Dig, at Holberg nemlig opholdt sig en Tid i eller ved Roeskilde. Min endnu her levende Moder har kjendt ham, ofte talt med ham, da han kom hyppig i hendes Forældres Huus, og hørt ham spille *Viole de Gambe*. — Af min Bedstemoder erindrer jeg i min Barndom at have hørt, at Holberg skulde have faaet Ideen til sin politiske Kandestøber ved en Samtale mellem nogle Borgere paa Vertshuset her i Byen, som da kaldtes Hamborger Herberg, hvilken Efterretning hun rimeligen havde faaet fra Holberg selv.”

I næste Hæfte svarer Rahbek paa dette Brev. Heri hedder det om det ovenfor gengivne Afsnit:

„Særdeles velkommen var mig den Stadfæstelse fra din ærværdige Moder — hvis Giæstmildhed mod mig i gamle Dage ved mit Roskildebesejg er mig i kiært Minde — paa den birchiske Beretning om Holbergs Ophold i Roskilde saavel som Traditionen fra din afdøde Bedstemoder, at han fra en Samtale paa Hamborg Herberg — en Giæstgivergaard, som endnu i min Tid bar sit gamle Navn, og hvor jeg i tidligere Dage selv mindes at have været paa Bal — skulde have faaet Ideen til Collegium politicum — og formodentlig til den lignende Scene i den ældste Gert Westphaler, der har efter mit Tykke et endnu bestemt Localcolorit.”

Naar Hans Tegner i sin Illustration til Den politiske Kandestøber har taget Motivet fra Weis' Hus i Ribe, kunde han for saa vidt med bedre Ret — støttende sig til Rahbek — have brugt den privilegerede Giæstgivergaard i Roskilde. Rahbek har her gennem „Roeskildensis” bevaret en interessant, navnefæstet Tradition. Derimod er Rahbeks Stedfæstelse af Jeppe paa Bjærgen til St. Jørgensbjerg opgivet baade af Werlauff og alle senere Holbergforskere.

— — — —

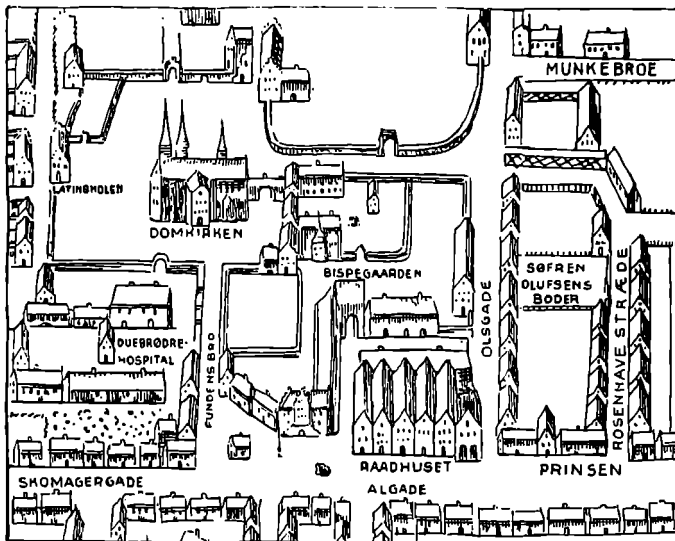
Vi har udførlige, fortrinlige Oplysninger om den økonomiske Tilstand i Roskilde i de første Aartier efter Prinsens Grundlæggelse. De foreligger gennem Indberetninger fra Magistraten til Commerce-Kollegiet. Vi holder os til Indberetningen af 22. December 1735, underskrevet af Borgmester *Morten Munthe*, Raadmand *P. M. Otzen* og By- og Raadstueskriver samt Viceraadmand *Morten Hartmann*. Heri oplyses:

At Handelen nu paa en 30 à 40 Aars Tid merkeligen haver aftaget for denne Bye er des værre altfor sandt, og ere de besynderlige Aarsager dertil 2de Slags: 1) fordi denne Bye ligger saa nær Kiøbenhavn, 2) fordi at Bonden nu paa Landet i Kroer og andre Stæder baade kan faae sine grove Varer saasom saltet Sild, Tobak, Salt, Jern, Tran, Træskoe, Humle, smaa Specerier og deslige Ting indkøbt og derhos solgt det meste af sit Korn samt Honning, Vox, Telle og Skind med videre I Byen er 13 Støkker saa kaldede Kiøbmand og Kræmmere, hvor de fleste ved sidste Byen overgangene ulykelige Ildebrande ere blevne ruinerede. Og var ei heller førend Ildebrandenes Opkomst mere end 2 à 3, som kunde kaldes vederhæftige.

Blandt Laugene nævner Indberetningen „2de privilegerede Værtshusmænd“. Magistraten peger paa forskellige Forhold, der bør ændres, om Byen nogen Tid skal kunne komme sig igen. Man ønsker Fjorden uddybet, Fritagelse for de mange Kongerejser, Landhandel indskrænket, Bissekræmmere forbudt o. s. v., og endelig hedder det:

Maae vi paa Kræmmernes samt Brændevinsbrændernes, Ølbrørgernes og Kroholderne Vegne underdanigst erindre følgende Ting: Dersom vores Forslage for Haandværkslagene finder allernaadigst Approbation, da burde ingen Haandværksmand tillades enten at holde Værtshus eller at brænde Brændevin og brygge Øl for at sælge til Kroholderne paa Landet, som nu til Dato af mange er sket, formedelst de af forommeldte Aarsage ei af deres Haandværker har kunnet leve, hvorved de andre, som intet have at leve af, mærkeligen fornærmes. Thi naar Haandværkerne komme paa Fode, kunde Mestrene lige saa vel her som andre Steder desuden nok leve af deres Haandværk.

Det kunde være fristende at fortsætte med andre Afsnit af denne velskrevne Beretning, men det alt gengivne vil give Indtrykket af, at det ikke stod godt til i Roskilde i disse Aar. Det var jo lige efter de frygtelige Ildebrande i 1731 og 1735. Betegnende er det, at i 1735 som i 1926 staar de samme Spørgsmaal paa Dagsordenen: Sejladsen paa Fjorden, Forbud mod Omløben med Varer.

Resens Grundplan 1677.

PAA GAMMEL KIRKEGRUND.

Naar vi i det foregaaende har søgt at tegne dels en almindelig kulturel, dels en mere økonomisk Baggrund for *Prinsens* Liv i det første af de snart halvtredje Hundredaar, den gamle privilegerede Gæstgivergaard kan se tilbage paa, bør vi ogsaa dvæle lidt ved det rent geografiske, det Sted, hvor den fra sine første Dage og lige til nu har haft Fodfæste.

Ved Østsiden af Sct. Olsgade — i den nordlige Del af Karreén mellem denne Gade og Rosenhavestræde — laa i Midtaldderen St. Olai Kirke. Prinsen ligger paa dens og dens Kirkegaards Grund, hvad der er bevist ved mange Fund i ældre og nyere Tid.

Den ældste Grundplan over Roskilde er Reesens Købstadskort, udgivet 1677. Til den nordligste Del af nuværende Prinsens Grund, op til „Hr. Søfren Olufsens Boder“, hører følgende Forklaring: „41. Hafve, hvor tilforn har staaet St. Olufs Kirke og var til Aar 1440. Heraf har Rosenhaves Stræde sit Navn.“ St. Olai Kirke blev dog efter andre og ældre Kilder først nedrevet i 1570.

I Hoffmanns Danske Atlas berettes fra 1774: „udi Peder Brünnichs Hauge er der funden Mure og Gravsteder.” Peder Brønneiche ejede i det Aar Prinsen. Ved den nuværende Hotelbygning's Opførelse i 1875 fandt man en Mængde Meneskeben fra St. Olafs gamle Kirkegaard, og det samme gentog sig, da man i Juli 1922 udgravede Grund til de nye Kældre under Prinsens Østfløj til Køkken, Varmeanlæg m. m.

Da man udgravede Grunden til det nye Prinsen, fandt man en Dunk af graat Stengods med lysebrun Glasur; Ydersiden er horisontalt riflet. Den er 17,5 cm høj, Bugens Diameter 13,5 cm og Fodens 7 cm; smal Hals, lille Munding med Tud, et Øre paa hver Side Halsen. Dunken findes nu paa Nationalmuseet, hvortil den i 1876 blev skænket af Direktionen for Prinsen.

Ved Udgravningen i 1922 fandtes en af fint Guld forarbejdet Trolovelsesring, prydet med en sleben Agat og to sammenlagte Hænder. Ringen stammer fra Christian II's Tid og findes nu i Nationalmuseets 2den Afdeling.

Da der i Løbet af Foraaret 1924 skulde føres en Rørledning i ca. 5 Alens Dybde gennem hele Rosenhavestræde, aabnede der sig Mulighed for at faa konstateret, om dette Stræde, om hvis middelalderlige Eksistens man intet med Vished kendte, virkelig var af saa gammel Rod. Var dette Tilfældet, vilde man med det samme kunne fastslaa den østlige Grænse for St. Olai Kirkegaard. Dens Vestgrænse var St. Olsgade, som hører til Byens middelalderlige Gader. I Historisk Samfunds Aarbog giver Magister Hugo Matthiessen en interessant Redegørelse for de Resultater, man kom til:

Under Arbejdet viste det sig, at Rosenhavestræde maa have været til i Middelalderen, idet der ca. 1,25 Meter under den nuværende Gadelinie — tæt over den faste Lerbund — fandtes en ærværdig Vejbane, der var behandlet med en Slags Makadamisering af haandstore Flintknolde. Disse dannede et i Grus fast sammenpresset Lag, en Teknik, som ogsaa har været anvendt andet Steds, bl. a. her i Roskilde i Allehelgensgade. Umiddelbart over denne Flintestens-Vejbane laa et sortladent, klæbrigt, ca. $\frac{1}{4}$ Meter tykt Fyldlag, mest bestaaende af Gødning, Bark og Trækul, men stærkt isprængt utallige smaa, trekantede Affaldsstumper og Strimler af Læ-

der, der særlig fandtes i Strædets sydlige Halvdel og øjensynligt udgjorde Spild fra et middelalderligt Suderværksted. Et Par Sæt yngre Stenbro sad i de øvre Lag, mange Ornetænder og Kreaturben forekom, men ingen menneskelige Skeletter eller Skeletdele. St. Olai Kirkegaard har altsaa ikke strakt sig længere mod Øst, og Rosenhavestræde lader sig saaledes med Sikkerhed lægge ind paa Kortet over Roskilde i Middelalderen.

Dermed er ogsaa *Prinsens* Grund stedfæstet og afgrænset helt tilbage til Middelalderen. Stadig er dens Nabo i Rosenhavestræde den ærværdige Stiftelse „Hr. Søfren Olufsens Boder”.

DA ANNA CATHRINA, SAL. CHRISTOPH BERGS, BYGGEDE GAARD.

Det kan ikke skjules — der hviler ligesom et tykt Mørke over Prinsens allerførste Aar, ligesom over store Dele af Roskildes Historie, en Følge af Ildebrandene, hvorved de gamle Arkiver blev ødelagt. I 1731 brændte det gamle Raadhus, der laa, hvor nu Roskilde Landbobank har Ejendom, og kun meger faa Protokoller fra før den Tid er bevarede.

Vi v e d, at i 1721 ejedes Prinsen af Christoph Berg. Hans Navn skrives ogsaa Christopher Berg.

Ved Dronning Louises Ligbegængelse i Foraaret 1721 havde Roskilde stor Indkvartering. Endnu er bevaret *Designation* paa de kgl. Ministre, Hofcavalierer, Officerer samt andre Hof- og Staldbetjente, som følger med højsalig Dronning Louises Lig til Roskilde den 2. April 1721 og der sammesteds vil indkvarteres. Af denne Kvarterliste fremgaar, at hos Chr. Berg i Prindsen boede General Scholten, Obersterne Korbitz og Schack samt Kammerjunker Juul. I Listen nævnes Berg stadig foran Kollegaen, Hans Holst i Hamborg-Herberget, ogsaa foran Apoteket, og hans Gæster har været de fineste. Hans Holst ses heller ikke at have faaet kgl. Privilegium som Gæstgiver før 1724, altsaa tre Aar efter denne Ligbegængelse.

Christof Berg er død nogle Aar efter 1721, men før 1731. Den 7., 12. og 13. April 1731 var der stor Ildebrand i Roskilde. Der brændte 22 Gaarde og 25 Huse, deriblandt det gamle Raadhus og den ældste Bygning for Prinsen. I Aaret

1744 beklager nemlig Raadmand Anders Rasmussen Lange, at han „er geraaden i Proces med Enken Berg udi Værtshuset Prindsen i Roskilde anlangende 200 Rigsdaler”, som Raadmanden havde „assisteret hende med i Bygnings-Materiale til hendes 1731 afbrændte Gaards Opbyggelse”.

Anders Rasmussen Lange nævnes som Raadmand allerede i 1718, og i 1726 er han blandt Byens højeste Skatteydere. Han ejede mange Bygninger og Grunde, og efter de store Brande i 1731 og 1735 ses han at have været meget virksom baade som Raadmand og som privat Spekulant. I disse strenge Tider købte han adskillige Gaarde og handlede meget med Ejendomme. Det var saaledes ham, der købte det gamle Raadhus' Grund paa Algade. Den 30. Marts 1746 tog han sin Afsked som Raadmand og blev af Kongen fritaget for Byens Skatter og Indkvarteringsbyrder paa sin Gaard. Han døde i 1753.

Madame Berg — hendes fulde Navn var Anna Cathrina, sal. Christopher Bergs — var i Retten engang. Herom fortæller Kornerup i sine Annaler:

1743 den 20. Marts: Madame Berg blev indkaldt at møde i Politiretten at lide Dom angaaende den hos hende sidstafvigte Løverdag Aften tilladte Musik. Begge Byens Vægttere mødte, men nogle indstævnte Soldater, som paa samme Tid og Sted med Musik havde opvartet, havde nu forladt Byen. Madame Berg med Laugværge mødte selv i Retten og forklarede, at den Musik, som i hendes Hus Løverdag Aften blev indbragt, var hende aldeles ikke med, men skete ved nogle hos hende samme Tid logerende Officerer, som aleneste, medens de drak The, lod disse Soldater en Timestid spille paa Instrument til deres Fornøjelse, uagtet hun bad dem entholde sig fra slig Musik; men da der hverken blev danset eller doblet, bad hun om at slippe med en Kendelse paa 2 Mark til de Fattige. Byfoged v. Ham var hermed fornøjet.

Iøvrigt har vi jo tidligere i vor Fremstilling lært Madame Berg at kende. Det var hos hende, Byfoged Holmans Hustru søgte Tilflugt, da han mishandlede hende, og det var Madame Berg, der lod svare, at Byfogden selv maatte komme og hente sin Kone, ellers vendte hun ikke tilbage til Hjemmet.

Efter Ildebranden i 1731 havde Madame Berg, som vi har

set, ladet opføre en ny Gæstgivergaard, og det var den, der stod i mere end 140 Aar, til den i 1876 blev afløst af det nuværende Hotel „Prindsen”. Hvorledes den første Gæstgivergaard har set ud, ved vi ikke, men da den har kunnet indrettes til sit nye Brug, har det sikkert været en for sin Tid anseelig Gaard. Ildebrandene i 1731 og 1735 indtraf i en højst uheldig og forarmet Tid, da der endnu ingen Brandforsikring var oprettet. Naar det brændte for en Mand, var han ruineret. Det lykkedes Madame Berg at faa sin Gaard genopført, men hun har indskrænket sig til det allernødtørftigste og opført den i Bindingsværk. Tiden lagde sin Patina over Huset, saa det i sine sidste Aar tog sig baade malerisk og hyggeligt ud. Udenfor Prinsen som ved saa mange andre Huse var der Lindetræer og en Bænk, hvor man tog Plads paa Sommeraftener.

MONSIEUR NIELS ANDERSEN Blich.

Madame Berg solgte Stedet og Privilegiet til Monsr. *Niels Andersen Blich*. I 1748 indberetter N. A. Blich af Kornerupgaard, at han af Anna Catharine, Bergs Enke, i Roskilde har købt en hende tilhørende Gaard, Prinsen kaldet, hvori hun har været „privilegeret at holde Herberg og Værtshus”. Sammen med Gaarden har han ogsaa tilkøbt sig Privilegiet, „og som Magistraten i Roskilde har meddelt ham Brev, at han udi denne sin Gaard maa være Gæstgiver og holde Herberg samt Værtshus”, saa beder han nu om Konfirmation paa denne ham af Magistraten givne Bevilling, hvilken Konfirmation bevilges ham under 1ste Marts 1748.

I det kongelige Konfirmations-Brev kaldes Enken: Madame Cathrina sal. Christopher Bergs.

Magistrats-Brevet er underskrevet af M. Munthe, M. Hartman, P. H. von Ham samt D. Lange; det er dateret 1ste Februar 1748. De fire Mænd udgjorde dengang Magistraten. Morten Munthe var Borgmester fra 1734 til 1763, tillige „kgl. Majestæts Lansdommer udi Sjælland og Møen”, Etatsraad og boede i Gaarden Algade Nr. 14, som han havde købt efter sin Formand, Borgmester Niels Lunde. M. Hartman var Raadmand og Byskriver. P. H. von Ham var Raadmand og Byfoged. Seigneur David Lange var udnævnt til Raadmand den

Roskilde 1749.

20. December 1747; han var tillige Consumptionsforpagter og tilhørte den rige Lange-Slægt, der endnu blomstrer i Frederikssund.

Ogsaa Blichs Navn er opbevaret i Politiprotokollerne. Dermed hænger det saaledes sammen:

Chr. Ernst Puhan, der i 1725 havde faaet Bestalling som Skarpretter i Roskilde og Kronborg Amter, klagede i 1748 til Magistraten over, at Zindel Larsen utilbørlig havde overfaldet og fornærmet ham i Sr. Blichs Hus i „Prindsen” med uanstændige Skældsord og Trusler. Zindel erklærede i Retten, at han havde været beskænket, fortrød det passerede og bad Skarpretteren om Forladelse.

Niels Andersen Blich synes snart at være bleven træt af sin nye Stilling. I Aaret 1750 lejede han Gæstgiveriet ud til Sr. *Marcus Wohnsen*, og to Aar efter sælger han hele Herligheden. I disse Aar har Konkurrenten i Hamborg-Herberg haft Têten i Borgerskabet. Da man ved Christian VI's Død i 1746 stod uden Capitajn, siden Borgmester Holman ved Døden afgik, blev Seigneur Chr. Ulrich Bech i Hamborg Herberg beskikket til Capitajn. Han døde forøvrigt allerede 1751, og da der saa skulde vælges nye Befalingsmænd, udnævnte Magi-

straten til Capitain den forrige Premierlieutenant Sr. Søren Andersen Blich, antagelig en Broder til Værten i Prinsen. Søren Andersen Blich døde allerede i 1754. Han efterlod en Datter, Sophie Dorothea, der i 1776 blev gift med Bager i Roskilde Johan Jacobsen. Deres Datter igen, Maria Dorothea Jacobsen, var gift med Præsten Søren Ditlev Hansen, hvis Moder var en Brønniche, og hvis Fader var Broder til Fru Agathe Sveistrups Fader. Vi medtager kun dette for at vise, hvor langt tilbage man kan følge en — om end stundom tynd — Slægtskabstraad mellem Prinsens Ejere.

SEIGNEUR PEDER STEENSTRUP.

I 1752 solgte Niels Andersen Blich Prinsen til Seigneur *Peder Steenstrup*, der den 8. Juni 1752 fik Borgerskab som „Herbergerer i Printzen”. Under 28. Juni samme Aar er opnoteret i Magistratsprotokollen:

Sr. Peder Stenstrup, som her i Byen havde tilkjøbt sig det *Herbergerer Sted, Printzen* kaldet, og derpaa erholdet Magistratens Privilegium, aflagde sin borgerlige Troskabs Ed.

I disse Aar skete ingen større Begivenheder hverken i Byens eller Prinsens Historie, alt var fattigt og smaat. Byen er paa sit Lavmaal, den er ved at gaa nedenom og hjem, men hævede sig atter, først langsomt, senere stærkere. I 1753 blev „Regentsen” paa Domkirkepladsen nedbrudt, hvad der giver H. de Hoffman Lejlighed til i „Danske Atlas” at bemærke: „Nu er Pladsen indlagt til Pløjeland, og ser man med Bedrøvelse, at i denne ældgamle kongelige Residents Stad pløjer de nu Sønden og Norden for Domkirken lige ind til Kirkegaardens Mur”. Efter Svenskekrigene med store Indkvarteringer og store Udskrivninger, Pesten i 1711, hvor forlængst nedlagte Kirkegaarde atter maatte tages i Brug, de store Ildebrande i 1731 og 1735 var Roskilde sunket ned i en ynkelig Fattigdom. Nogle Aar efter de sidste store og saa ulykkelige Ildebrande passerer Byen det dybeste Punkt paa sin Nedværdigelses Bane, idet der i det fornævnte Aar 1753 kun optaltes 1550 Indbyggere i Roskilde. Alt Haab om en ny Vaar efter mange og lange knugende Fimbulvintre kunde synes udslukt, men den betuttede og forknytte Slægt rejste sig dog.

Ogsaa fra disse Aar vrimler naturligvis Raadhusprotokol-

len af Tilfælde med Svir og Slagsmaal og „Grassatgang” paa Byens Gader om Natten, men af den Slags er formentlig nævnt tilstrækkeligt. Ogsaa Julestuerne forfølges, selv naar en saa fornem Mand som Sr. Johan Fridrich Lange tillader sig at holde Julestue med Dans og Musik. Endnu i Frederik V's Dage maatte Byfoged v. Ham Gang paa Gang se efter, om Folk var for fint klædte, eller om en Mand havde flere Fad-dere ved sit Barns Daab, end Loven tillader.

STADSCAPITAIN PEDER BRØNNICHE.

Fra Peder Steenstrup overgik Prinsen til Sr. *Peder Brøn-niche*. Han blev i 1765 af Stiftsbefalingsmand Grev Knuth udnævnt til Stadscapitain, men det er, ligesom der ikke ret er den gamle Glans over denne Udnævnelse. Den kom sig nemlig saaledes: Byfoged Dinesen, der i 1762 havde ladet sig „persuadere” til at være Stadscapitain, havde i 1765 tra-sagt sig Stillingen. Den blev da tilbudt de andre „Ober-Of-ficerer”, Sr. Anders Borch, Sr. Peder Kornerup og Sr. Ebbe Kornerup men ingen af dem ønskede at indtræde som Capi-tain, og Magistraten valgte da den privilegerede Gæstgiver i Prinsen, Sr. Peder Brønniche, hvilket Valg stadfæstedes af Stiftamtmanden. Fra den Tid fortæller gamle Kornerup føl-gende Hændelse:

Ved Kong Frederik V's Ligbegængelse, d. 19. Marts 1766, havde det hæderlige roskildske Borgerkorps en lille Fatali-tet. En Timestid efter at Ligbegængelsen var endt, og Hs. Majestæt var rejst fra Roskilde, marcherede Kompagniet, 96 Mand stærkt, fra Raadhustorvet op til Capitajnen, Sgr. Brøn-niches Gaard paa Algade, Herbergerstedet Prinsen, for at af-levere Fanen og afløse Borgerne. Der var stor Trængsel af Mennesker og Vogne, og en Afdeling af Livgarden til Hest holdt paa Gaden. Over for alle disse Tilskuere gjaldt det at vise militær Holdning, men Uheldet vilde, at der paa Fortou-get udenfor Capitajnens Gaard holdt en med Kufferter belæs-set Bondevogn, hvorhos stod en Person i en laadden Pels. Da Borgerne ikke kunde komme frem for denne Vogn, komman-derede Capitajnen „*Halt*” og bad i al Høflighed Personen om at køre til Side, at Kompagniet kunde faa Plads til at stille, men han svarede i en uforkammet, grov Tone, at han veg

ikke af Pletten, om han saa skulde blive holdende i 14 Dage. Capitajnen bad ham have Respekt for Kongens Fane og pegede paa den, men lige lidt hjalp det. I det samme stejlede Hestene og foer frem med Vognen, saa hele Compagniet kom i en sørgelig Uorden, og da en Borger-Underofficer vilde gribe Hestenes Tøjler, greb Manden i Pelsen ham i Brystet og stødte ham ind mod Muren. Dog lykkedes det at berolige Hestene, og nu spurgte Fændriken højtidelig atter Personen, om han ikke vilde respektere Kongens Fane, men han svarede: „I skal vide at respektere en *kongelig Lakaj*”, hvorpaa han knappede et Par Knapper op af Pelsen og viste det skarlagensrøde Livré med de brede Sølvgalloner. Endelig lykkedes det at faa Fanen ind og at afløse Compagniet, men den rasende Lakaj ilede bort for at klage til Byfogden over Borgercapitajnen. Han har næppe faaet Medhold, men vi ser, indskyder Kornerup, hvor stor en kgl. Lakaj følte sig i hine Dage.

Peder Brønne var en Ætling af den gamle Slægt, der lige siden 1600 havde boet i Roskilde. Nære Frænder af ham sad som store Købmænd, men hans egne Kaar var vist ikke for gode. Allenfals ser vi ham stadig klage sig. I 1767 beklager han, at hans „Levebrød helt meget er stækket og aftaget”, siden nu fast alle Rejsende søger og tager ind til den beskikkede Vognmester i „det andet Gæstgiverhus, Hamborger Herberge kaldet”.

I 1779 klager Peder Brønne over sin Skat. Han henviser til, at ifølge hans kgl. konfirmerede Bevilling maatte ej alene hans Herbergergaard, Printsens kaldet, nyde de ved Forordningen af 5. Marts 1695 tilstaaede Friheder, men ham endog være tilladt at bruge borgerlig Næring af Værtshus, Handel og Avling samt andet imod aarlig at svare til Byen og dens Kasse 2 à 3 Rigsdaler, efter som hans Næring kunde tiltage. Nu, i 1779, havde man imidlertid sat ham i anden, og højere, Skat, og herover besværede han sig; men da Magistraten erklærede, at han ved Siden af Gæstgiveriet tillige drev Maltgøreri, „Brænderi og Bryggeri” og herved havde „udvidet sin Næring saa stærkt, at han deraf gjorde Leverancer til Inden- og Udenbys Folk”, samt at alt dette udgjorde hans „betydeligste Næring”, saa maatte denne Sag „forblive ved Lands Lov og Ret”.

Herefter forsøgte Peder Brønniche med Proces mod Magistraten. Sagen blev dog næppe til Alvor, idet Brønniche synes omgaaende at have faaet en skarp Reprimande af Stiftamtmanden „for ubeføjet at have klaget”, hvorefter det sluttelig „formenes sikrest, om det blev befaleet, at det skulde have sit Forblivende med den af Takserborgerne skete Ansætning”, og herved blev det.

Den privilegerede Gæstgiver paa Prinsen havde saaledes sit at ture med. Men de smaa Beværtere havde ogsaa deres. Endnu gjaldt jo mange af de gamle Forordninger fra Christian VI's Dage, som først Struensee og senere Tider fik Bugt med. Under 9. December 1777 hedder det i Raadhusprotokollen:

I Anledning af de overhaandtagende Spillegilder om Vinternætterne af Tjenestefolk, Daglejere og andre og de derved passerede Uordener lod Magistraten alle Værtshusholdere tilsige at møde paa Raadstuen og tilholdt da baade dem og andre Borgere paa Grund af de kgl. Politianordninger ikke at tillade disse skadelige Spillegilder i deres Huse. „Siden paa et Par Aar Liderlighed og Nattesvir i Værtshusene er bleven saa almindelig, at baade hellige og søgne Nætter hendrives i Svir og Drukkenskab, hvorved Borgerne blive forarmede, og Haandværkssvende og Drengene forføres til Liderlighed og andre Ondskaber, Mestrene til Skade og Forsømmelse i deres Arbejde” — tilholdt Magistraten Værtshusholderne ikke at skænke Øl om Aftenen længere end til Klokken 10, under Mulkt etc.

— — — — —
Peder Brønniche, eller Brünniche, ægtede den 6. Maj 1749 *Anne Cathrine Jensdatter Rosenquist* af Ringsted. Hun var født den 22. Februar 1729 og døde den 17. Februar 1786.

Madame Brønniche havde engang en mærkelig Oplevelse, der naaede at komme i Adressavisen, hvor man i Nr. 88 for Aaret 1764 læser følgende:

„I Giestgivergaarden *Printzen* i *Roeskilde* fandt Vertinden, ved Spatsering i hendes Have, i Mandags den 6 hujus (Aug.), en opbrekket og sønderslagen Fattig-Bøsse med 3 Laase for, og derudi 9 Sk., som hun besluttede at ville lægge i Stedets Fattig-Bøsse, der i lang Tid havde hængt i Giestgivergaar-

den paa et Bredt, med Overskrift: „*Roeskilde Fattiges Bøsse. Efter kongelig Forordning. Giver, saa skal Eder gives. Anno 1732.*” Men da hun i saadant Fortsæt var gaaet ind fra Haven, savnede hun Stedets Bøsse, og merkede da først, at det var just den, hun i Haven havde fundet. Det var at ønske, at det onde Menneske, som har vildet berøve de Fattige deres Deel herved kunde blive opdaget og tilbørlig afstraffet.”

Peder Brønnicke afstod Prinsen til Forpagter *Carl Christian Rosted*, der var gift med hans Niece. Paa den Maade fortsattes et Dynasti i Prinsen, der residerede her lige til 1874, hvor dets Ophør kom til at indlede en helt ny Epoke i den gamle Institutions Historie. Her ved Rosteds og hans fortræffelige Hustrus Overtagelse af Prinsen er et naturligt Hvilepunkt i Fremstillingen. Omtrent samtidigt — i November 1777 — fik Roskilde sin Garnison af Husarer, der laa her til 1842, og hen mod Aarhundredets Slutning er det, som om Sæderne paa mange Maader mildnes.

Romantiken laa i Luften.

ROMANTIK OG VIRKELIGHED.

.... Vi rulled altsaa, kort, til den bekiendte Stad,
Berømt af Kildevand og af Antiquiteter,
Hvor Maddiker af fordums Majesteter
Faaer Mad.
Der spiste vi, skjøndt ikke saa fornemt
Som Ormene, dog got. Vi fik det siden slemt ...
(Baggesen: Reisen til Korsøer. 1787.)

I Tidsskriftet „Iris og Hebe” offentliggjorde kgl. Fuldmægtig *Johan Christian Hedegaard* i Hæfterne for November 1796 og Januar til April 1797 en Rejseskildring, som han kaldte „Fragment af en Reisebeskrivelse”.

Rejsen gaar kun fra København til Vejle. Men Hedegaard, og forøvrigt hans Læser ogsaa, er klar over, at det ikke kommer an paa Længden. Man kan opleve en Mængde paa en Rejse, som kan gaa til Spidsen af Amager, siger Hedegaard. Englænderen Sterners „Følsomme Rejse”, der udkom i London 1762, var bleven en Modebog, der greb Læserne, ikke ved de *ydre*, men ved de *indre* Oplevelser, Rejsen gav Anledning til. En moderne Læser vil jo nok finde, at det er en skruet, en skabagtig og sentimental Bog, men den faldt sammen med Tidens Smag. Her hjemme kopierede Baggesen og Ewald dens Tone og Stil, og Joh. Chr. Hedegaards Rejseskildring er ligeledes en Aflægger af den Sternerske Rejsepoesi. Den kgl. Fuldmægtig har været en Mand med Humør og Gemyt. Hans Rejsebeskrivelse er en yndefuld og henrivende lille Bog. Den kan, skriver Jul. Clausen, godt taale en Sammenligning med Baggesens „Labyrinthen”, vel ikke i Fantasiens Højdespring og i Stilens Frodighed, men i den muntre, slentrende, lune-rige, ægte danske Tone, som udmærker Bogen.

Da Hedegaard skulde ud paa sin Rejse, bestilte han „en Vogn paa Rullen“. Herved forstod man Extrapost, som bestiltes paa Vognmændenes Laugs-Contoir, Østergade Nr. 13 i København. For en saadan Vogn betaltes i de Tider pr. Mil 3 Mark om Sommeren, 3 Mk. 8 Sk. om Vinteren gennem Sjælland, naar den var forspændt med to Heste. Farten var fra Paaske til Mikkelsdag 1 Mil i Timen. Vognen skulde være saa rummelig, at den kunde medføre 2 Personer med en Kuffert, eller 3 Personer, der hver dog kun maatte medtage en Vadsæk.

Efter at have bedet i Roskilde Kro kom Hedegaard til Roskilde, hvor hans kgl. Post tog ind i Prinsen. Vi giver ham Ordet:

„Jeg sad nu i *Roeskilde*, tog min Dagbog op af Lommen, men var heel forlegen, hvad jeg skulde fylde den med. At jeg var kommen heelskindet, uden at vælte, didhen, ja, det kunde jeg sagtens begynde med, og i den Anledning gjøre vor General-Vej-Commission en Compliment for de herlige Landeveje, den sørger for. Jeg kunde ogsaa skrive noget statistisk om Byens Forfatning og Handel, thi jeg var inde hos en Kjøbmand, for at faae mig et Pund Røgtobak; men det vilde jeg ikke. Nej, tænkte jeg, bliv hellere ved det, der ligger lige for Næsen af Dig; Du sidder jo i *Prindsen*, nyder jo Din Bouillon i *Prindsen*, bestiller jo Din Vogn i *Prindsen*, snakker jo med mange Slags Folk i *Prindsen*; Du kan jo da ogsaa skrive om *Prindsen*.

Jeg er ikke af det Slags Menensker, som, naar de stige af Vognen, straks raabe: *lad mig faae et Værelse for mig selv*. Nej, jeg er paa Rejser meget selskabelig. Vel at mærke paa Rejser, thi naar jeg er hjemme, er jeg just ikke saa meget for at være i en altfor stor Vrimmel. Dette kommer maaskee af, at da er man stundom forbunden til, i det mindste nogle Timer, at blive i denne Vrimmel, men paa et Vertshuus kan jeg slippe bort fra den, hvilket Øjeblik mig lyster; og Frihed er dog en herlig Ting.

Jeg befandt mig altsaa for det meste i den saa kaldte Skjænkestue.

Naar jeg kommer ind i et Værelse, lader jeg gjerne mine Øjne løbe rundt omkring, thi undertiden kan en ringe Ting, f. Ex. et paa Væggen hængende Kobber, en Snustobaksdaase

etc. gjøre mig bekjendt med Huusfolkenes Esprit, Smag og Tone.

Jeg fandt her paa det store Bord adskillige Aviser, Blek og Skriverpen. Dette er en meget fornuftig Mode; det er ikke alle Rejsende, som forsyne deres Lommer med en eller anden Bog, hvormed de kan forslaa det Mellemrum, fra de komme, indtil Gaardskarlen indfinder sig, for at faa Oldermandspenge, og lader vide Herren kan tænke videre frem.

Da jeg var sulten, saa tænkte jeg mere paa det forestaaende Middagsmaaltid, end paa Avisbordet.

Man befinder sig, som Du veed, kjere R., meget godt i Prindsen; min Compagnon og jeg gik altsaa med Fornøjelse til vor Suppe.

Naar jeg er paa Rejsen, da troer jeg at være i Slægtskab med alle mødende Mennesker; og at være i meget nær Familie, især med de Personer, som tage samme Tour, som jeg; træffer man nu oven i Kjøbet sammen med en halv Bekjendter, saa bliver han strax en heel Bekjendter af os. Med alt dette Slægtskab og Svogerskab, maae man dog være yderlig vaersom, i Henseende til, hvad man bringer paa Tale."

Her indskydes en Episode med en Rejsende, der ligeledes sad i „Prinsen", og som foreslog at slaa Følgeskab og gøre Compagni om Vognen gennem Sjælland. Postillonen vil imidlertid ikke give Tilladelse til, at der kommer flere med paa Vognen. Forfatteren fortsætter saa:

„Som det sig sømmer
Min Flaske jeg tømmer,
Til jeg en Flue ej mere nu seer,

saaledes lød en Stemme fra næste Værelse, og strax svarede en anden:

Til Byen, saa glade
Vi ride tilbage;
Vore elskede Piger, de vente os der.

Det var et Selskab af unge skindbuxede Herrer fra Kjøbenhavn, som af Trang til Forandring var redet til Roeskilde, for der, paa deres Viis, at moere dem nogle Timer."

„Hejsa!" raabte en Opvarterske, der kommer et fornemt Herskab. Det var Miss **, som jeg havde seet i Roeskildeskroen, og som først nu naaede Prindsen . . . Let, som en Ze-

phyr, sprang hun ud; Broderen bestilte strax Forspændsheste og Middagsmad og indbød mig at tage Deel i det sidste. Jeg vilde gjerne have foretaget en Dacapo (Forf. har lige skildret en Samtale i Roskilde Kro med den Skønne, om hvem han skriver: En ubeskrivelig Ynde og Godlidenhed fremviste sig i hvert Træk. Skjønhed, forenet med Ynde, er uimodstaaelig), men da jeg hørte Klokken slaae to, og adderede de Miil, jeg endnu havde for mig, inden jeg naaede Corsøer, saa maatte jeg i Hu og Hast klarere min Regning og sætte mig paa Vognen.

Du forundrer Dig, kjere R., at jeg forlader Roeskilde, uden at melde Dig noget om Byens Seeværdigheder: f. Ex. de kongelige Begravelser; den berømte Kilde; Udsigten til Isefjorden; Byens Lærde etc.; men Begravelser besøger jeg aldrig, Vand drikker jeg sjælden, og Isefjorden er nyeligen saa herlig beskrevet af Dr. Wolff, at min Beskrivelse vilde stikke alt for slemt af mod hiin."

Inden Forf. forlader Roskilde, lader han dog Postillonen standse udenfor en lærd Mands Hus. Denne kommer til Døren for at spørge, om der er gaaet Brud paa Vognen, siden den holdt stille.

„Jeg underrettede ham om Aarsagen; at jeg nødig vilde forlade Byen, uden at have aflagt et Besøg hos een af Byens Lærde; men da Klokken allerede var halv tre, og jeg endnu skulde til Corsøer, saa maatte jeg lade mig nøje med at aflægge et Besøg hos en af de Lærdes Huse. — Jeg noterede ovenstaaende med min Blyant, samt at Hr. A. har en Ørne-Næse, er af maadelig Statue, har spillende Øjne, er meget omgængelig etc.; og nu bad jeg Postillonen at tænke paa Ringsted."

Den muntre Rejsende, der paa saa kaad en Maade tog Afsked med Roskilde, fortsætter nu sin Rejse. Hedegaards lille Skildring, der siden udkom som Bog, bringer Bud fra en fjærn Fortid og om en forlængst forsvunden Rejseromantik, og der er derfor her saa udførligt givet Uddrag af den. Dertil kommer, at den er en Sjældenhed. Af Originalen kendes kun 1 Eksempplar, og en ny Udgave i 1918 ved Jul. Clausen blev kun trykt i 450 Eksemplarer.

— — — —

I Litteraturen er opbevaret adskillige Træk om Fortidens Rejseliv, der ikke altid var den rene Idyl. Den senere Roskilde-Rektor *J. H. Tauber* skildrer i sine udførlige Dagbøger en Rejse, han i Julen 1773 foretog fra København til Horsens. Det var en højst ubehagelig Tur, men han saa jo heller ikke paa Tingene med samme Øjne som Hedegaard tyve Aar efter. Godt tresindstyve Aar senere var der imidlertid en ung fynsk Jurist, der rejste fra Odense til Lemvig, og endnu som gammel Mand gløder hans Hjerte, naar han mindes den Tur, saa han i sin Skildring af den bliver helt poetisk. Det er Brand-direktør i Holstebro Falbe Hansen. I Hardsyssel Aarbog III, 1909, fortæller han nogle af sine Erindringer og begynder da med sit Opbrud som 21-aarig Jurist i 1860 fra det velhavende Hjem i Odense:

„Naa, saa rev jeg mig da ud af min grædende Moders Arme, krøb op paa Bukken af den høje Diligence ved Siden af den martialske Kusk med det store Skæg og Posthornet, og vi rullede en smuk Formiddag ud af min Fødeby saa rask, som de fire vælige Heste kunde trave, mens Posthornet gjaldede, og den lange Pisk smeldede ud over Hestehovederne, ud i Livet!

Det var oplivende, Sorgen glemtes, Modet og Livslysten vakt. Vi ilede fremad gennem den smukke Egn, nikkede til de kønne Bønderpiger, som kiggede efter os fra Husdørene, blæste de Bønder, som vi indhentede, et langt Stykke, saa de skyndsomt foer til Side for den kongelige Befordring og ydmygt tog Hatten af for den majestætiske Kusk.

Der var dog anderledes Poesi i Rejselivet dengang. Saa-dan en Diligencekusk følte sig som en stor Mand i sin Stilling. Han var højt hævet over de Smaafolk i de lave Vogne, vi passerede, regerede som en Matador over Staldkarlene i Kroerne, gjorde Kur til Skænkepigerne og var saa naadig og venlig at drikke en Punch med den unge Herre, som havde Plads hos ham paa Bukken. Hestene skiftedes for hver to Mil, Piskeren knaldede, og vi kom til Middelfart, gik over med Færgen fra Kongebroen til Snoghøj og fortsatte saa med Diligencen til Kolding gennem den dejlige Egn i Aftenskumringen og derfra mod Vest ud over den sorte Hede ad Ribe

til. Saa sneglede vi afsted op ad Vestkysten over Varde, Tarm, Ulfkær til Lemvig. Jeg kørte i Dage, jeg kørte tre”

— — —

I Jernbanernes, Bilernes og Flyvemaskinernes Tid er det helt ejendommeligt at læse om gamle Dages Rejseliv. Roman- tik var det ikke altid eller altsammen. Forplejningen under- vejs spillede en stor Rolle. Den var overdraget Gæstgiver- gaardene, og disses Værter og deres Køkkener var kendte i vide Kredse, enten det nu var for det onde eller det gode. Da *H. H. Behrmann* i 1832 udgav sin „Beskrivelse af Roskilde”, undlader han heller ikke at omtale „Prinsen”. Han fortæller, at den er over 100 Aar gammel og fortsætter derefter: „Prin- sen har i mangfoldige Aar været bekendt og berømt for den humane og reelle Behandling, den raske Opvartning og de Spise- og Drikkevarer, man faar der. Hvem af vore ældre Læsere husker ikke Md. Rosted, og hendes Aand, som Gæst- giverske, synes at være gaaet i Arv med Stedet.”

Behrmanns Bog er ikke et moderne Turistskrift, men en anset Historikers og Forskers grundige „historisk-topografi- ske Beskrivelse” af en af Landets Byer. Forfatterens livlige Natur tillader ham ellers ikke at stikke noget under Stolen, hvor der er Grund til Kritik, og vi har Lov til at tage denne Udtalelse som et fulgyldigt Vidnesbyrd om Prinsens Standard for 100 Aar siden. Skjules skal det paa den anden Side ikke, at der mellem Adjunkt Behrmann og Hr. Sveistrup synes at have bestaaet et særligt Forhold. I sin Skildring af Politi- korpset og Brandkorpset, der havde afløst den forrige Borger- væbning, skriver han: „Til Held for begge Corpserne har Valget til Chef truffet en Mand, som før har været Militær og følgelig forstaar Tjenesten, og, hvad der er vel saa vigtigt, ved sin Humanitet i høj Grad har erhvervet sig sine Medbor- geres Tillid og Yndest, Capitain Sveistrup nemlig, Gjestgiver i Gjestgivergaarden Prindsen.”

Fra sin Drengetid, omkring 1830, fortæller Kontorchef *W. Kornerup* om Turene fra København ned til Familien i Ros- kilde. Jeg mindes, skriver han i sine Memoirer, hvilken Fryd det var for mig at deltage i disse Ture, som for det meste skete paa Datidens højst umagelige Postvogne, nemlig en rød- og hvidmalet Fjællevogn med tre Sæder, der hang i Læderremme.

Paa det mellemste Sæde gik det nogenlunde an, men paa det forreste og bageste, som hang lige over Hjulene, stødtes man ganske ubarmhjertigt, men til Gengæld kørte man med Postillon i rød Trøje, og naar han blæste i sit Horn, *skulde* enhver anden Vogn køre af Vejen for „den kongelige Post”. Man tog det ej heller saa nøje med Mageligheden, thi Glæden over Rejsen var overvejende.

— — —

Fra en af Postinspektør *Jørgen Bergsøe* udarbejdet Bog „Postvæsenets Historie” faar man gennem „en gammel Dames Erindringer” et udmærket Billede af Rejselivets Besværligheder dengang, og hvilke store Fremskridt der er sket blot indenfor Samfærdselsmidlerne i de efterfølgende 100 Aar. Vi giver Ordet til den gamle Dame:

Hvilken Glæde og hvilken Forbavselse kom der ikke over Publikum, da man i det Herrens Aar 1834 erfarede, at man nu for Fremtiden kunde komme fra København til Odense i lukket Vogn, endogsaa i Karet, uden at have Ulejlighed med at besørge sit Pas paategnet eller med at bestille Bælt passage og uden at ligge over o. s. v., og det for den billige Pris af 10 Rbd. eller, som man nu vilde kalde det, 20 Kr. pro persona. Tænk! Karet med Kørehastighed $\frac{3}{4}$ Time Milen og kun med 1 Times Ophold paa hver Poststation, man kom forbi. Paa den Maade naaede man jo Maalet, Prins-Guvernørens Regeringssæde, i mindre end et Døgn, og al den Komfort endog to Gange om Ugen.

At se den brede gule Karosse med Kupéen foran, de store Lygter, den statelige højrrøde Kusk og de 4 Heste svinge ud af Postgaarden paa Købmagergade maatte gøre en Dansk varm om Hjertet og overtøye ham om, at man fulgte med Tiden. Hidtil havde man kun set saadanne storartede Befordringsmidler paa de smukke Nürnberger-Billeder med Underskrift „Die Schnellpost”, „La diligence”, men ikke troet, at saadant kunde komme til os.

„Personposten” hed den nye Befordring officielt, men det franske Navn blev snart det gængse mellem Mand og Mand og fortrængte tilsidst ganske det første. Det ydre Skue var imponerende, og gjorde man dernæst Bekendtskab med Vognens Indre, fandt man utallige Bekvemmeligheder, som man

tidligere ikke havde haft Anelse om: Tæppe paa Bunden, polstrede Sæder med Fjedre, Remme til at hvile Armene i og et Net under Loftet til Smaasager. De seks yderste Passagerer, to i Kupéen og fire i Vognen, kunde desuden gennem de store Spejlglasruder fryde sig over Landskabet uden at lide under Vejrets Ulemper, en Nydelse, som derimod var meget indskrænket for de tre, der havde Midtpladserne.

Den gamle Dame uddyber videre sine Erindringer om alle den nye Diligences Behageligheder og skildrer endelig Afrejsen fra Postgaarden Kl. 7 Aften:

Øjeblikket kom, da Postfunktionæren anviste enhver hans Plads og raabte: „Kør!” Saa blæste Postillonen i sit Horn, smeldede med sin lange Pisk over de fire Heste, og fulgt af flere eller færre Wiernervogne, der rummede de rejselystne, der ikke kunde finde Plads i Kareten, satte Toget sig i Bevægelse ud paa Gaden, hvor alle veg til Side, op over Amagertorv, Vimmelskaftet, Gammeltorv, Frederiksberggade og Halmtorvet, gennem Vesterport ad Frederiksberg til. Farten standsede lidt, mens den tunge Vogn kørte op ad Bakken ved Slottet. Saa var man allerede langt udenfor Byen og satte sig roligt til at slumre, til man naaede Roskilde Kro. Bivognene kørte ind i Laden, men Hovedvognen var tvungen til at blive udenfor. Porten var bygget uden Hensyn til dens Størrelse. Kromandens Karle kom med deres tændte Staldlygter, deres Træsko genlød paa Stenbroen, medens de vekslede Tilraab og korte Sætninger med Postkuskene og hjalp dem med at spænde Skaglerne fra Vognene. Vandet pjaskede i Spandene, medens Jernhankene slog mod Staverne, Hestene slukkede deres Tørst med klukkende Lyd og blev trakterede med Brød, og naar Køresvendene saa havde trampet lidt med deres jernbeslagne Støvler for at forvinde Stivheden, hægtedes Heste og Vogne sammen, og afsted gik det.

I *Roskilde* og i alle øvrige Byer, hvor der var Poststation, var der derimod et længere Ophold. Brevposten blev afleveret, der kom friske Heste, og om det var nødvendigt, blev nye Bivogne skaffet til Veje. Passagererne, selv i den gennemgaaende store Postkaret, stod derfor næsten altid ud og tog sig en Forfriskning

Vi vil ikke følge Diligencen og dens Passagerer videre paa

Færden om Natten over Ousted Kro, Ringsted, Sorø og Slagelse til Korsør og endelig over Bæltet til Odense, som naaedes Kl. 3—4 om Eftermiddagen.

— — —

I 1834 udgav S. *Sterm* sin „statistisk-topografiske Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt”, et meget udførligt og vidtløftigt Værk, der indeholder en Række positive Oplysninger, som stadig er af Værdi. Beskrivelsen af Roskilde optager 71 Sider. Man faar bl. a. udførlig Besked om Postforbindelsen med København og de andre sjællandske Byer, hvorefter det meddeles:

De Rejsende modtages og beværtes deels i Gjestgiverstederne *Prindsen* og *Postgaarden*, som ligge i Byen, deels i Kroerne Roeskildehvil og Møllehusene, der ligge tæt udenfor Byen paa dens Grund. *Prindsen*, der ligger paa Ahlgade, fortjener især at anbefales; den er bekjendt for den reelle og humane Behandling, den raske Opvartning og de gode Spise- og Drikke-Varer, man nyder der. Dens nuværende Ejer er Hr. Capitain *Sveistrup*, Chef for Roeskilde Byes Brand- og Borger-Corps.

— — —

Som vi indledede dette Afsnit med et Vers af Baggesen, vil vi slutte vor Omtale af gammelt Rejseliv med at nævne en anden Digter. I 1844 udgav St. *Steensen Blicher* sin Novelle „Kjærlighed paa Dagvognen”. Den er delt i syv „Stationer”, hvoraf den sjette hedder „Fra Holbæk til Roeskilde”. Imellem Skomagerkroen og Roskilde udredes Kærlighedsintrigens lidt spegede Traade, og ved Ankomsten til Roskilde tog Diligencen og med den dens Passagerer ind i „Prinsen”, hvor alt ender i saadan Fryd og Forstaaelse, at der slet intet bliver at fortælle om „syvende Station”: Fra Roeskilde til København.

SÆRE SKÆBNER.

Mange mærkelige Livsskæbner knytter sig til en saadan gammel Gaard med det ejendommelige Liv, der gennem Aarhundreder har rørt sig indenfor dens Mure. De særeste Fragsagn lever vel kun i Folkemunde og Familietraditioner, saa det er et Tilfælde at opspore dem, men noget er dog bevaret i Litteraturen.

I sin brede Familiehistorie dvæler Domprovst Hertz' Datter, Forfatterinden Fru *Lucie Elise Fich*, udførligt ved en saadan mærkelig Livsskæbne: Opvarningspigen, der blev Godefrue.

Domprovstens og nogle af deres Slægtninge er i Sommeren 1817 paa Besøg paa Selsø hos den gamle Gehejmerraadinde Plessen. Hendes „blege, udtærede Ansigt, der just ikke saa strængt ud, men gennemfuret af bekæmpet Sorg”, gjorde et dybt Indtryk paa den unge Domprovstedatter, og mange Aar efter fortæller hun:

Ak ja, for os Roskildensere var det bekendt, hvad den vistnok meget adelsstolte, men just derfor des ulykkeligere og dog altid værdige gamle Dame havde lidt ved sin fortabte og dybt sunkne eneste Søn, da han ægtede *Otto* Slagters Datter og førte hende ind som sin Hustru paa Herresædet Lindeneborg, som Moderen havde maattet overlade ham, da hun ikke længere kunde omgaas ham eller taale at se den raa, vilde og forsvirede Drukkenboldt, som kun fandt sin Glæde i Omgang med Mennesker af den raaeste Slags. *Otto* Slagter var en bekendt, men rig Slagter i Roskilde, som handlede med næsten alle de bedre Familier i Byen. Hans Datter var, saa vidt jeg ved, Opvarningspige i „Prinsen”, da Hr. Kaptajn og

Kammerjuiker Scheel-Plessen blev forliebt i hende, sendte hende til København, lod hende lære at klimpre lidt paa Klaver og ægtede hende saa uden at tage Hensyn til Moderens krænkede Følelser, fordi hun var godt skikket til at more sig ved hans Orgier og opvarte hans Svirebrødre. Spillefugle kom for at trække ham op i Hasardspil eller for at svire med de væmmeligste Orgier, som gerne endtes med hans Yndlingsfornøjelse: „at kvæle en Kat", d. v. s. tømme en Flaske Gammelrom i et Drag og blive liggende paa Gulvet og sove Rusen ud.

Stakkels Moder, alt det vidste hun og kunde ikke ændre det. Hvad maatte hun ikke have lidt — slutter Domprovstens Datter.

Den mandlige Hovedperson i denne Roman er Gehejme-raadinde Plessens eneste Søn, Major, Kammerjunker Mogens Scheel v. Plessen. Han døde i 1819, altsaa to Aar efter Domprovstefamiliens Besøg paa Selsø, 40 Aar gammel. I 1805 blev han gift med Annette Margrete Lund, Opvartningspige i „Prinsen".

Morsomt nok har vi ogsaa en anden Beretning om denne Mesalliance, der naturligvis har vakt en mægtig Opsigt i Dattiden. Den senere General *F. G. v. Müller* laa som ganske ung Løjtnant ved Prins Ferdinands Regiment lette Dragoner i Næstved. I sine Erindringer skriver han under Omtalen af de Familier, han da lærte at kende:

Paa Saltø nær ved Næstved levede dengang Kammerjunker *Plessen*, der førte et noget udsvævende Liv, og som havde giftet sig med en smuk Opvartningspige fra Hotel Prindsen i Roskilde, men snart skiltes fra hende. Hun blev senere gift med Haxthausen i Jydske Jægere. Senere var Plessen forlovet — maaske blev han gift — med en Jomfru Böttcher. Han havde ingen Børn, men en lille Hofstat af afskedigede Officerer og andre. Man var velkommen hos ham, og han kom ofte til Næstved, hvor han gerne betalte med — et Træ, thi Kontanterne manglede som oftest. Han døde 1819 og overlod sine mange Ejendomme, Saltø, Selsø, Lindholm, Fussingø og flere som Arv til den senere rige Scheel-Plessen i Holsten.

— — —

General Müller har forresten en anden lille Roman, der

ender modsat: Købmandsfruen, der blev Opvartningspige. Da han blev Løjtnant i 1810, var han kun 15 Aar. Han fortæller selv, at Damerne gav ham Navnet den „uskyldige Lieutenant”. Han blev, som nævnt, ansat ved Prins Ferdinands Dragoner, og hans Forældre fulgte ham da til Næstved, bl. a. for at faa ham anbragt i et godt Hus, hvor hans „Moralitet ei skulde lide”.

„Jeg fik da et meget godt Kvarter hos en Kjøbmand Hansen ved Broport i Lille Næstved; han havde en ung, lystig Kone og var meget jaloux, men han havde ogsaa havt Aarsag dertil og vilde derfor nødig have Officerer i Indkvartering. Dog, da Ritmester Friboe forestillede ham mine 15 Aar og min Uskyldighed, tog han imod mig, og jeg havde det særdeles godt i de tre Fjerdingaar, jeg boede hos ham; gav ei heller ham Anledning til Utilfredshed med mig.”

I 1813 gjorde den unge Løjtnant en Tur til København og bedede undervejs i Roskilde. „Her saa jeg min kønne Værtinde fra Næstved, Kjøbmand Hansens Kone, — som Opvartningspige. Hun var paa Grund af Utroskab bleven jaget bort af sin Mand. Falsk Undseelse forhindrede mig i at lade, som jeg kjendte hende, eller i at tiltale hende, hvad der senere ofte har fortrudt mig. Hun talte ei heller til mig.”

Som gammel Mand har Generalen, der skildres som en ridderlig og ædel Personlighed, været ked af, eller haft en Følelse af, at han ikke har baaret sig helt korrekt ad overfor hende, i hvis Hjem han dog i sin Tid havde boet.

— — —

Ogsaa i en anden Kærlighedshistorie har en Opvartningspige spillet en Rolle. Det har været lidt før, Annette Lund gjorde sin Lykke.

Omkring 1760 var der i Roskilde en Domprovst Schultz. En Søn af ham var den senere Rektor Carl Frederik Schultz, der var født i Roskilde 1763 og døde i 1812 som Rektor i sin Fødeby. Han havde et udmærket Navn som Skolemand og var i høj Grad agtet og elsket. Domprovsten havde tillige en Datter, Anna Medea Schultz. Hun var født i 1768. I sine unge Dage var hun en fejret Skønhed og i flere Aar forlovet med en Husarofficer. Men hendes Kærlighedslykke led Skibbrud. Husarofficeren blev hende utro og ægtede pludselig en Op-

vartningspige. Jomfru Schultz tog sig det saa nær, at hun fik Tæring og nær havde bukket under. Hun blev efterhaanden mere og mere kroget, hendes Sind blev bittert og pirreligt, men hun var bidende vittig. Vi vil i det følgende faa Lejlighed til at se en Prøve paa hendes Vid. Hun kunde ikke komme ud af det med nogen og levede efter Moderens Død i 1807 enlig, til hun døde i 1838, 70 Aar gammel.

Hvorledes det gik den Opvartningspige, der stak Jomfru Schultz ud, ved vi ikke, men om „Prinsen”s Opvartningspiger i det hele taget gaar der mange Fortællinger. De eksisterede jo lige til den nye Tid med moderne Servering, og gamle Folk kan endnu faa Blink i Øjet, naar de mindes de raske Opvartningspiger.

FRA SLÆGT TIL SLÆGT.

Blandt Navnene paa de mest ansete og indflydelsesrige Borgere i Roskilde finder vi i en Række Slægtled Navnene Brønne, Borch, Kornerup og Bruun, der til Tider er forbundne indbyrdes ved saa mange Giftermaal, at de næsten maa anses for een Familie. Disse Slægters Historie er ogsaa stærkt indvævede i „Prinsen”s Historie, i den Grad, at lige fra Peder Brønne omkring 1760 til Svestrup, der døde i 1874, kan Slægtsforbindelsen følges mellem Prinsens Besiddere. Det lønner sig at dvæle lidt herved.

Slægten Brønne, oprindelig Brünlich, kan i Roskilde følges tilbage til omtrent 1600, da Drejer Peder Brünlich fra Rostock kom til Danmark og nedsatte sig i Roskilde. Denne Stamfaders Sønnesønssøn, Jacob Pedersen Brünlich, var Drejer, som Familietraditionen bød det. Han var født den 26. August 1694 og døde den 28. April 1766. Den 29. Juni 1721 ægtede han Karen, Datter af Søren Madsen og Anne Olesdatter. Hun var født den 11. Juli 1695 og døde først den 6. November 1781. De havde tre Børn: Anne, Peder og Søren.

Anne Brünlich blev døbt den 8. Novbr. 1722 og døde 13. Maj 1762. Hun ægtede den 6. November 1742 Andreas Andersen Borch, Købmand, Konsumptionsforpagter, Overformyndet, deputeret Borger og Stadsofficer i Roskilde og blev Moder til 10 Børn, deriblandt Anne Marie Borch, den senere Madame Rosted.

Peder Brünnich var født den 10. Oktbr. 1724 og døde 27. Decbr. 1794. Han var ogsaa oprindelig Drejer, inden han blev kgl. privilegeret Herbergerer i „Prinsen” samt endelig Stadscapitain. Han ægtede 6. Maj 1749 Anne Cathrine Jensdatter Rosenquist af Ringsted, født 22. Februar 1729, begravet 17. Februar 1786. Vi har foran fortalt om hans Uheld som Stadscapitain og om hans Klage over de høje Skatter. Han havde tre Børn, en Søn og to Døtre. Sønnen blev kun tre Uger gammel. Af Døtrene blev Anne Cathrine i 1771 gift med Købmand, senere Stadscapitain i Roskilde Johan Jacob Aarestrup, hvis Slægt lever endnu i Roskilde. Datteren Karen blev i 1773 gift i Roskilde med Maximilianus Vilhelm Hansen, der var kgl. Contumptionsforvalter i Sorø, siden i Middelfart. De havde otte Børn, og den yngste af dem, Agathe Johanne Hansen, der var født 26. Juli 1787, blev en Slags Adoptivdatter hos sin Moders Kusine, Madame Rosted i Prinsen, og ægtede den 20. November 1817 Niels Christian Sveistrup. Gæstgiver Peder Brünnich var altsaa Morbroder til Madame Rosted og Morfader til Fru Sveistrup.

Søren Brünnich, Peder B.s Broder, skrev sig Brønniche. Han var født den 13. April 1730 og døde 28. Maj 1806. Han rejste i sine unge Dage 9 Aar paa Island, var derefter Købmand, Overformynder, deputeret Borger og Stadscapitain i Roskilde. Han havde en talrig Slægt. En Datter Karen var gift med Tolderen Frederik Hansen, Broder til den foran nævnte Max. V. Hansen, Fru Sveistrups Fader.

Disse Slægtskabsforhold kunde udredes endnu nærmere, idet alle disse Slægter var stærkt indgiftede, men her vil vi foreløbig standse.

MADAME ROSTED.

Carl Christian Rosted var som før meldt Landmand, inden han blev Gæstgiver i Prinsen. Som en forholdsvis ung Mand, kun 46 Aar gammel, døde han i 1787, og hans Enke, Madame Anne Marie Rosted, fortsatte da Forretningen i mange Aar. Først i 1817 blev Sveistrup Mand i Prinsen, og Madame Rosted levede derefter endnu i den gamle Gaard til sin Død i 1825. Hun har været en dygtig Kvinde, hvis Minde levede mange Aar efter hendes Død. I sit lange Liv havde hun megen privat Sorg — maaske ogsaa dette har bidraget til det venlige Onidømme, hun altid nød hos Efterslægten. Der staar et sjælden enstemmigt Ry af venlig Sympati om hendes Skikkelse overalt, hvor man støder paa hendes Navn.

Det var i en bevæget Tid, hun levede. Revolutionen og Napoleonskrigene gav ogsaa Dønninger i Roskilde. I Almindelighed kan man nok sige, at Sæderne mildnedes hen mod det 18. Aarhundredes Slutning, i hvert Fald indenfor det højere Borgerskabs Kreds — tidligere Tidens Hang til Drik og Fylderi tog af. Men paa den anden Side var Roskilde siden 1777 bleven Garnison for Husarerne og havde desuden hyppigt andre Indkvarteringer. Slagene ved København i 1801 og 1807 gav Uro ogsaa i Roskilde, og tidt blev der Lejlighed for Madame Rosted til at vise sine praktiske Evner som Husmoder i en stor Bedrift under vanskelige Forhold.

— — — — —

Henimod Aar 1800 begynder Klublivet at florere. Ogsaa Roskilde fik sin Klub. Den hed „Roeskilde Bal- og Concert-Selskab“, og dens Formand var i 1793 Major Gade ved Husarerne. Fra Livet i denne Klub er i den ældste Roskildeavis,

„Tilskueren i og uden for Roeskilde”, opbevaret et morsomt Træk, der samtidig giver et Billede af Datiden. Tilskuerens Nr. 3, Januar 1793, indledes med følgende Artikel, et anonymt Brev, der var rettet til Udgiveren:

„Min Herre! Med det nye Aars Begyndelse maae jeg da ogsaa fortælle nogle Nyheder; De maae da vide at Concerter Klubber, Assembléer, Baller, vrimler her uophørlig, og man nu omstunder faaer sig en liden Springom efter Concerten, og at Entreprenuren med sin tappre Drabant nok passer paa, at ei nogen uvedkommende faaer Indpas, men derimod afviiser dem, som ei med den fornødne Passage-Billet er forsynet. Forleden maae De troe var det ret Plaiseer, jeg var der med en god Ven, og der gjorde just en Dame af Selskabet Opstand derimellem, da hun opholdt sig over, at endeel af Selskabet gik en negligence, nogle var Beenklæderne alt for viide paa, andre for snævre; disse og andre Mangler indsaar Damerne, som anstødelige og altsaa forbeholdt sig som en Ret at reflectere derpaa. De maae troe, det er ret Løier, nogle finder Fornøjelse i at sidde ved et Lhomber Bord, andre i at besku det dandsende Selskab nu at see Købmændene at overlægge Korn-Prisernes Stigen og Falden, snart at see Prisen nedsat.

Nu til Kongens Geburtsdag skal der være et stort Bal, og saa vil De faae at høre flere Nyheder.”

Der kom imidlertid ikke mere af denne chronique scandaleuse. Efter vor Opfattelse er Hentydningerne i Brevet meget uskyldige, men de gav alligevel Anledning til en Retssag. Klubbens Ledelse opfattede Brevet som et Angreb paa Damerne Ære og lod den 21. Februar Prokurator Fischer paa „Bal- og Concert--Selskabet”s Vegne anlægge Sag mod Redaktøren, den unge Student Hytter, der da ogsaa blev dømt. Det, som er indført og anbragt som fornærmeligt mod Damerne af „Roeskilde Bal- og Concert-Selskab”, mortificeres, og Redaktøren idømmes 6 Rigsdaler i Sagsomkostninger. Da Dommen faldt, var Bladet imidlertid gaaet ind, og Redaktøren havde ladet sig hverve som Musketer.

Paa det kgl. Bibliotek er bevaret et Originaleksemplar af

„Tilskueren“, og efter en tilskreven Bemærkning heri var den Dame af det højere Selskab, der efter Brevet til „Tilskueren“ ved en bestemt Lejlighed havde udtalt sit Mishag over Herrenes Paaklædning, Jomfru Schultz. Sikkert har det været Domprovstens Datter, den da 25-aarige Ane Medea Schultz,

Madam Rosted.

om hvis ulykkelige Kærlighedshistorie og senere triste Tilværelse vi foran har hørt. „Entrepreneuren med sin tappre Drabant“ var efter en Tilskrift i samme Blad Major Gade og Leismann. Af Folketællingslisten for 1787 fremgaar, at Fr. Leismann da var Tjener hos Kornet Chr. v. Lachendorph, der boede i Skomagergade 41.

Ned gennem Tiden vedblev der at bestaa en Klub, hvis Tilværelse man sporer, da den endnu bestaaende Klub i 1866 blev oprettet.

— — — — —
Et kønt lille Træk af Madame Rosted, der taler til Ære for hendes gode Hjærte, er opbevaret af Fru Fich i hendes tidligere omtalte Familiekrønike.

Blandt Stamgæsterne hos Familien Hertz i Domprovstegaarden var fhv. Inspektør ved Klasselotteriet P. F. Deichmann. Han var en dannet, kundskabsrig Mand, men som gammel Pebersvend var han højst original. Ingen Perpendikel i et Ur kunde gaa regelmæssigere i sin Kasse end han gennem Livet. Han var flyttet til Roskilde dels af økonomiske Grunde, dels af Venskab for Familien Hertz og havde tinget sig i Kost hos kgl. Forvalter paa Bistrup Gods, Kammerraad J. C. Albrecht, der boede yderst i Ringstedgade. Hver Dag, ligesom Kirkeklokken ringede 5, traadte han ind til Familien i Domprovstegaarden, og Themaskinen kom paa Bordet. Saa drak han en Kop The med een Tvebak til, konverserede livligt med Familien og Børnene, men præcis, naar Klokken ringede 7, gik han bort og blev aldrig et Minut længere. Saa gik han, fortæller Fru Fich, op i „Prinsen” til gamle Madame Rosted, spiste en Portion Smørrebrød med et Glas Mælkevand til, vistnok for halv Pris, og Klokken 8½ gik han hjem.

Den gamle, fattige Pebersvend med de fine Forbindelser har hos Madame Rosted haft et godt Sted at komme.

I sin Rejsebeskrivelse fra 1797 fortæller Fuldmægtig Hedegaard om et Selskab af unge „skindbuxede Herrer” fra København, der af Trang til Forandring var redet til Roskilde for der at more sig og i den Anledning tog ind paa Prinsen. I „Memoirer og Breve” udkom i 1910 under Titlen „En københavnsk Grosserers Ungdoms-Erindringer” et Udsnit af et mægtigt Manuskript, som Grosserer, Tømmerhandler M. C. Bech, København, efterlod sig ved sin Død i 1875. Bogen giver et meget oplysende og karakteristisk Billede af, hvorledes Livet formede sig for en velstaaende københavnsk Grosserersøn i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Grosserer Bech bekræfter, at Roskilde med Prinsen og Madam Rosted da hørte med til det, som Københavnerne kunde naa, naar de skulde ud paa en adspredende Fornøjelsetur. Det var dog ikke alene skindbuxede Søndagsryttere eller unge Lapse, der naaede saa langt paa deres Sommerture. M. C. Bech, der er født 1787, fortæller, hvorledes man fra hans Hjem, mens han var Barn, foretog Lystture ud fra København, altid i en firesædet Karet, snart til Bagsværd, snart til Erme-

lunden, Fortunen, Bellevue, Hørsholm o. s. v.; og, fortsætter han, „undertiden vare vi ogsaa 5—6 Vogne samlede og kørte til Roeskilde for i Giæstgivergaarden Prindsen hos Mad. *Rosted* at delicatere os med de dengang særdeles smagfulde Roeskilde-Flyndere”.

Jo, Madam Rosted og hendes gode Køkken havde et fint Renomé.

— — — —

Den frugtbare Publicist Dr. *Odin Wolff* skrev i Martsheftet 1796 af Tidsskriftet „*Iris og Hebe*” „Et Par Ord om Roeskilde og Isefiordens Egne”. I en ganske fornøjelig Stil fortæller han heri om „disse Egenes historiske Skilderie” og tegner os et Billede af, hvorledes Roskilde har taget sig ud for en velbegavet, interesseret Turist. Han begynder saaledes:

Roeskilde, som i sin Tid var en af Nordens prægtigste Stæder, er omsider faldet hen i en Afmagt, der maaske end mere havde befordret dens Forglemmelse, om ikke de kongelige Begravelser og Posternes jevnlige Giennemgang havde opfrisket dens Minder. Dertil kommer endnu, at Veien fra Kiøbenhavn did er allevegne eensdan og byder Øiet ingen behagelig Afvexling; den Moroe, som maaske ellers Kiøbenhavns Folk kunde skaffe sig ved et Besøg til denne lille Bye, formedelst dens nære Beliggenhed, falder derfor meget sielden, og hvis Domkirken ikke var der, saae den vel ingen Fremmede, uden dem Posten bragte. Saaledes er Byernes Skiebne ligesaa ustadig som Menneskets, en Bold for Tidens Omskiftelser; som Troja og Palmyra ligger nu Roeskilde i sine Ruiner.

Forfatteren minder derefter om Roskildes Storhedstid, som han skildrer ret vidtløftigt. Han vender dog igen tilbage til Samtiden og giver os den Trøst om Roskilde i 1796: Dog skal dens Handel og Nærsonhed i de sidste Tider have tiltaget. Et ganske ødelagt Troja eller Palmyra kan Roskilde nu heller ikke have været; thi Dr. Wolff fortsætter endelig:

I Betragtning af hine ikke ubetydelige Levninger fra Oldtidens Pragt og Byens nærværende ikke saa faa offentlige Indretninger, Anlæg og andre Fordele burde da nok *Roeskilde* endnu afholdes som een af Danmarks smukke Byer. Des besynderligere maae det forekomme os, naar denne Danmarks gamle fordums Hovedstad bliver omtalt med Ligegyldighed,

som om det var en liden Flek, henkastet i en ubehagelig Vraa af Sielland, hvor man ikke kan vente sig nogen anden Forlystelse end at besee de kongelige Begravelser, lade sig vel beværte hos Madam *Rosted* og derpaa vende som snarest hjem igen til Kiøbenhavn....

Madame Rosteds gode Mad og Beværtning mindes saaledes paa behagelig Maade af denne Turist, hvis Skildring ogsaa i vore Dage er værd at læse.

— — —

Rædselsaaret 1807 og Tiden der omkring var vel den mest bevægede for Roskilde i Madame Rosteds Tid. I Sommeren 1807 laa en Del af vore egne Tropper i Lejr mellem Roskilde og Bistrupgaard. Lejren tog sig smukt ud med de hvide Telte og røde Dannebrogssflag og Vimpler, og Folk fra Roskilde gik ofte derud for at høre Musiken.

Siden kom jo Englænderne.

Og en Dag blev Roskilderne stærkt alarmerede ved et Rygte, der lig en Løbeild foer Byen rundt. Ingen vidste, hvor det kom fra, men pludselig hed det sig, at General Wellesley marcherede med sin Armé mod Byen for at brandskatte den. En Rædsel overfaldt næsten alle, og hvem der kunde slippe fra Hus og Hjem og havde Heste og Vogne at raade over, påkkede baade Gods og Mennesker paa, saa meget og saa mange det lod sig gøre, og flygtede til Holbæk, Ringsted eller hvor de kunde finde paa, saa Byen i en Haandevending var halvt øde. I Datidens Memoirer læses adskillige Skildringer af denne Panikdag, saaledes hos Pastor D. P. Smith, Fuldmægtig F. C. Agre og Fru Fich.

Det var dog den Dag kun blind Alarm, og mod Aften gik hver roligt til sit.

Englænderne laa imidlertid foran Kjøbenhavn, og Kommandanten lod Byen afspærre saaledes, at ingen mere kunde komme ud af den, og ingen, som var ude, komme ind. Mange Familier var i Sommerferien rejst bort fra Staden i Fred og Ro. Nu vendte de tilbage og vilde ty til deres Hjem og Slægt og Venner for at være samlede i Nødens Tid, men fra de lukkede Porte maatte de drage bort igen og se, hvor de kunde finde Husly. Roskilde var da et af de nærmeste Steder, og da Byen paa den Tid just ej var rig paa Hoteller, var Prinsen

og Postgaarden snart overfyldte med Gæster. Hvem der kom senere, maatte ty til Venner og Bekendte, om de havde nogen.

Md. Rosted havde travlt i den Tid. Paa Prinsen boede bl. a. Notarius publicus Gottsche Olsens Frue, født Balle, Datter af Biskoppen, samt hendes to Døtre. De var afspærrede fra deres Hjem, men, hedder det i Memoirerne, „i Hotellet førte de nok et muntert Liv”.

Sidst i August holdt General Wellesley saa virkelig sit Indtog i Roskilde med et temmelig stort Korps. Han tog med en Del af sin Stab Kvarter paa Palæet, og hele Byen blev belagt med Indkvartering, saa stærkt, at man i de store Købmandsgaarde fik mellem 50 og 100 Menige og dertil ofte endda en Officer med Oppasser. Prinsen havde da igen stor Belægning og travle Dage.

En Foraarsdag i 1808 rykkede Spaniolerne ind og var indkvarterede i Byen i over to Maaneder. Flere Officerer indlagdes i Prinsen, som, tilføjer Jac. Kornerup, dengang styredes af Ejerinden, den dygtige Madame Rosted.

Der var i disse bevægede Tider Brug for al Madame Rosteds Dygtighed i den store Bedrift. Ogsaa Gavytve eksisterede dengang. En af dem var den berømte Mestertyv og Statsfange Morten Frederiksen. Hans Minde levede længe blandt Roskilderne, omgivet af et vist romantisk Skær, og hans Bedrifter var heller ikke helt almindelige, f. Eks. hans snilde Undvigelse i 1812 fra Raadstue-Fængslet i Roskilde. Jacob Kornerup fortæller ogsaa en anden af hans Bedrifter saaledes:

Engang kom der til Gæstgivergaarden „Prinsen”, som styredes af den dygtige Madame Rosted, født Borch, en smuk Vogn kørende, og ud steg en russisk Major i Uniform. Madame Rosted modtog ham med stor Ærbødighed og serverede ham en udsøgt Diner og satte den fineste Vin paa Bordet. Majoren hengav sig med Iver til disse Nydelser, betalte flot og kørte bort; men kort efter savnede Madammen sine bedste Sølvskeer. Majoren var ingen anden end Morten Frederiksen.

Velstand var der ikke i „Prinsen” i Md. Rosteds Tid. Nok blev der tjent gode Penge, men i mange Aar var hun alene om at styre det hele, Forretning, Hus, Hjem og Jord, og som

vi har hørt, at den gamle Pensionist hver Aften gik op til hende og fik sit Smørrebrød til halv Pris, saaledes har det paa andre Omraader været hende fjærnt at vise Smaalighed. Dertil kom endelig i hendes sidste Aar de vanskelige økonomiske Tider med Pengekrisen i 1813, der omstyrtede mange grundmurede Formuer. Slægten var stor og har vist ogsaa paa forskellig Maade ligget til Byrde.

Da hun den 22. Maj 1771 som Jomfru Anne Marie Borch ægtede Carl Christian Rosted, var hendes Mand Landmand. Han var Forpagter paa Skullerup, inden han blev Gæstgiver i Prinsen. En Slægtning af ham, Forvalter Henr. Rosted, havde i 1770 købt Anneberggaard med tilliggende Gods i Odsherred, og her fødtes Ægteparrets første Barn.

Madame Rosted skænkede sin Mand to Børn, begge Dreng.

Den ældste, Henrik Andreas Rosted, fødtes 1772 paa Anneberggaard, tog Styrmandseksamen og døde i 1818. Han var gift, hans Hustru hed Gunild, men havde ingen Børn.

Madame Rosteds anden Søn, Anders Borch Rosted, fødtes 31. August 1775 og døde 1813 i den beskedne Stilling som Ekstraskriver. Han ægtede i 1801 Margrethe Henrichsen, født Geertsen, og havde fem Børn, nemlig: Christian Henrik Rosted, født 23. August 1801, død i Udlandet 1824; han var Kunstdrejer. Carl Rosenvinge Rosted, f. 9. April 1803, rejste til Amerika. Anna Maria, f. 13. Jan. 1804 paa Frederiksberg, gift 1835 med cand. pharm. i Kjellerup O. G. Bøgh; efterlod sig 10 Børn. Serine Wilhelmine, født 2. Okt. 1805 i København, gift med Apoteker i Kjetterup Chr. A. Jørgensen. Jørgen Andreas Rosted, født 3. Okt. 1807, Købmand i Ribe, gift 1841; havde 3 Døtre.

Madame Rosted overlevede baade sin Mand og sine Børn. Hun overlevede sine mange Helsøskende saa nær som Broderen Anders Borch, der var Købmand i Holbæk og sammen med sin Hustru, født Kornerup, oprettede de store Borch-Kornerupske Familielegater. De 8 Børn, som hendes Fader fik i sit andet Ægteskab — i første havde han 10 —, døde næsten alle som smaa. En af Halvsøstrene, Inger Bolette, blev gift med en Broder til hendes Mand, Læge i Kongsberg, senere i København og Roskilde Henrik Rosted. En anden Halv-

broder, Rasmus Borch, var Forstander for Opfostringshuset; en Datter af ham var gift med Lægen Schiøtz. En tredie Broder, Ebbe Borch, døde ugift i København.

Madame Rosted døde den 14. Juli 1825. I sine sidste Aar havde hun haft i Huset sin Kusines Datter, Agathe Johanne Hansen, der var født den 26. Juli 1787 og den 20. November 1817 havde ægtet Niels Christian Sveistrup, der ved Md. Rosteds Død overtog Prinsen, hvor han dog havde været Mand siden 1817, saa han i 1867 kunde fejre sit 50-Aars Jubilæum.

— — —

Den dygtige Md. Rosted, den gamle Md. Rosted — det er de Tillægsord, der af dem, som har kendt hende, knyttes til hendes Navn. I den foran gengivne Rejseskildring af kgl. Fuldmægtig Joh. Chr. Hedegaard, der i 1796 opholder sig paa „Prinsen“, faar man det smukkeste Vidnesbyrd baade om Madam Rosteds Dygtighed — „man befinder sig meget godt i Prinsen“ — og om hendes „Esprit, Smag og Tone“. Der lever endnu ældre Roskildere, som fra deres Hjem husker at have hørt de Gamle tale om hende, og selv gennem en saa svag Overlevering faar man Indtrykket af et fuldstøbt Meneske, en Kvinde med et varmt Hjærte og en rund Haand, men navnlig en dygtig Kvinde. Man læser det samme ud af det Billede, der eksisterer af hende. Det er fra hendes ældre Dage. Kappen med Sløjfen, Papillotterne, de lange, nedhængende Kappebaand, Berlokkerne i Ørerne, den svære Perlekrans og den brede Halskrave er efter Datidens Mode for solid Borgerlighed. Gemt bag de store Brillen ser man et Par klare, vaagne Øjne, og under den kraftige Næse synes man, der endnu sidder som et lille Bedstemodersmil i den lidt svage Munds Vige. Mest lægger man dog Mærke til den høje Pande, der vidner om en ypperlig Forstand. Det er den, Jac. Kornrup tænker paa, naar han Gang paa Gang taler om den *dygtige* Madam Rosted — det er hendes gode Hjærte, Domprovstens Datter har i Erindring, naar hun helt fortroligt i Tonen skriver den *gamle* Madam Rosted.

KAPTAJN SVEISTRUP.

I næsten tresindstyve Aar var Sveistrups Navn knyttet til Prinsen, og i Roskilde ligger han begravet.

Han var født i Storehedinge og ud af god Familie. Da han blev døbt, indførtes hans Fader i Kirkebogen som Sr. og har altsaa hørt til de Patriciere i Købstadsamfundet, der tituleredes Seigneur.

Storehedinge Kirkebog oplyser, at den 9. Januar 1784 trolovedes Christian Sveistrup og Inger Marie Sørensdatter af Storehedinge. Kautionister er: Søren Pedersen og Jørgen Poulsen. Vielsen fandt Sted 6. Februar samme Aar.

Niels Christian Sveistrup fødtes den 18. Februar 1786. I Kirkebogen for Storehedinge 1747—1800 findes S. 256 under Døbte:

Sr. Sveistrups S: Niels Christian, d: 7de April. Mellem Fadderne nævnes igen Søren Pedersen, antagelig Drengens Morfader.

Kun fem Aar gammel blev N. C. Sveistrup faderløs, idet Faderen døde 1791 i København, hvor han var Medejher af en Fabrik. I 1804 blev han Student; en af hans Studenterkammerater var Faderen til den senere kendte Boghandler Otto B. Wroblewski, der mange Aar efter kom til at nyde godt af hans Gæstevenskab. I 1808 udnævntes han til Second-lieutenant. Ved Udnævnelsen kaldes han „Student”, og der siges intet om forudgaaende militær Tjeneste. Der er derfor en Mulighed for, oplyser Hærens Arkivar, Kaptajn Rockstroh, paa Forespørgsel derom, at Sveistrup forud, f. Eks. under Københavns Belejring 1807, kan have staaet ved Kronprinsens (senere Kongens) Livkorps, der navnlig bestod af Stu-

denter. Det er imidlertid ikke blot en Mulighed. Sveistrup var Medlem af Studenterkorpset under Københavns Belejring. Endnu levende husker at have hørt ham fortælle derom.

Om Sveistrups militære Løbebane oplyser Hirsch's Samlinger i Kgl. Bibliotek:

Kaptajn Sveistrup 1845.

Sveistrup, Niels Christian (Student). Seclt. i Norske Liv-Rgmts 4' (annekterede) Batls Jægerkomp.^s/₄ 1808 — Prmlt. ¹¹/₈ 1812 — Afsked med 90 Rdl. Pension ²⁶/₉ 1815 — renoncerede paa sin Pension og erholdt Afskedspatent som Kaptajn ³/₆ 1817 — † i Roskilde ¹⁹/₃ 1874, 88 Aar gammel.

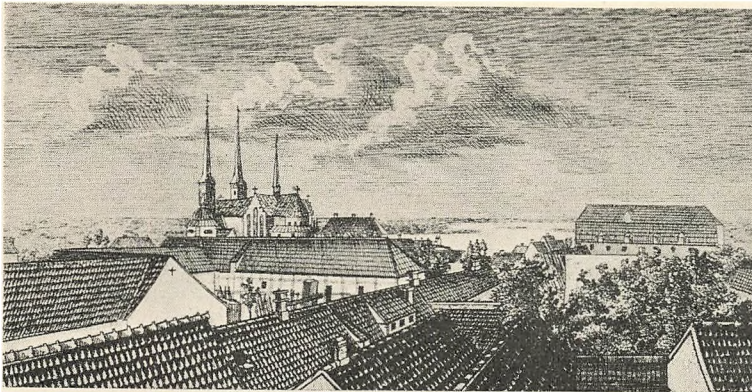
Saa længe han levede, beholdt Sveistrup et militært Præg og en statelig Holdning. „Jeg glemmer aldrig, at jeg har baa-ret Arméens Porte-épée”, sagde den gamle Officer. I sine bedste Ungdomsaar, fra han var 22 Aar gammel, til han var 29, stod han ved Norske Liv-Regiment. Af Københavns Guvernementsbefaling for 19. Juni 1808, der haves i Afskrift af en Underofficer ved Norske Livregiment, ses, at „Liøugtenant

Sviestrop Tages fra i Morgen af Til tiennesten", og allerede Dagen efter er Sveistrup Vagtkommandør ved Østerport. Det var jo i den bevægede Sommer, da Spaniolerne laa i Roskilde.

Ved Festforestillingen i 1876, da det nuværende Hotel Prinsen indviedes, saa man i et Tableau den unge Løjtnant Sveistrup aflevere sin Indkvarteringsseddel til Husets Datter, der bly kom ham i Møde foran den gamle Gæstgivergaards Port. Saaledes skete ifølge Familietraditionen det første Bekendtskab. I 1815 ser vi, at Sveistrup tager sin Afsked, den 3. Juni 1817 renoncerede han paa sin Pension og erholdt Afskedspatent som Kaptajn, og samme Efteraar, den 20. November 1817, holdt han Bryllup med Madame Rosteds Plejedatter og Slægtning Agathe Johanne Hansen. Fra nu var han Mand i Prinsen, men han følte sig altid mere som Officer end som Gæstgiver. Helt igennem var hans Væsen dog gennemtrængt af Borgerfølelse, og ved sin Død var han Æresborger og Æresmedlem af forskellige Foreninger.

Vi vil i det følgende fremdrage Vidnesbyrd om Kaptajn Sveistrup som Vært og Borger. Kuriøst nok var han ogsaa Foregangsmand indenfor Landbruget. Indtil det store Skifte i 1874, da Aktieselskabet købte Hotellet og Trægaarden, og Markjorderne blev solgt til andre Ejere, hørte et betydeligt Landeri til „Prinsen", og dette har Sveistrup drevet med Iver. I sin Bog „Kjøbenhavns Amt", 1839, noterer Joh. Phil. Hage:

Af Roeskilde Byes Jorder er den største Deel af Indmarkerne kommen i enkelte velhavende og driftige Borgers Eie, og da Arealet til denne Bye er meget betydeligt, og Avlingerne ofte optage omtrent 100 Tdr. L., saa have de Krav paa Agerdyrkernes Opmærksomhed. Den almindelige Drift er den i Omegnen gængse Brak, stærkt gjødsket, hvori undertiden tages nogle Foderurter; Rug; Byg; Ærter og almindeligt nogle Kartofler; Byg eller Havre, hvormed da udlægges med Kløver i 2—3 Aar; tages Byg efter Ærterne, da følger Havre efter Bygget, og tages da 5 istedetfor 4 Halme. Capt. *Sveistrup* har dog for længere Tid siden indført en herfra afvigende Dyrkningsmaade, som han roser for at give meget lønnende Afgrøder, nem-

Udsigt fra Altanen i „Prindsen” 1840.

lig: Grønjordshavre, Brak gjødet, hvori saaes Staldfodringsvexter, Rug, Kartoffler, Byg udlagt med Kløver i 2 Aar. Haves tilstrækkelig Gjødning gives den til Kartofflerne.

Det er et Udslag af Sveistrups Borgerfølelse, vel ogsaa de økonomisk vanskelige Tider ved hans Overtagelse af Bedriften, der gør ham til en Foregangsmand blandt „velhavende og driftige Borgere i Landbruget”. Det lyder helt moderne at se ham være inde paa Staldfodring.

— — — — —

Men det er som Vært i Prinsen og Borger i Byen i næsten tresindstyve Aar, vi vil mindes den gamle Kaptajn. Først giver vi Ordet til Folk, der har kendt ham i hans Manddomsaar. De er nu døde, men det er saa heldigt, at de har efterladt sig nedskrevne Minder om ham.

Til Historisk Samfunds Aarbog 1911 skrev *Jacob Kornerup* sin fortræffelige, livfulde Artikel om „Roskilde i Frederik den 6tes Tid”, senere med Rette optrykt i den Mindebog, Arthur Fang i 1925, Hundredaaret for Forfatterens Fødsel, udgav under Titel „Jacob Kornerup: Fra det gamle Roskilde”. Om Sveistrup skriver Kornerup:

Sveistrup var en af Byens mest ansete Mænd, eligeret Borger og Chef for Borger- og Brandkorpset. Han var, skønt han var stærkt opfyldt af „honnet Ambition”, en i mange Henseender brav Mand, hjælpsom og godgørende og ivrig for

gode og smukke Fremskridt i Byen. Han satte Skik paa Borger- og Brandkorpset, saa godt han kunde, og havde ikke ringe Indflydelse paa Borgerne og fik dem til at anskaffe sig nye Uniformer, men det var jo en umulig Opgave at faa gamle Spidsborgere til at se ud som rigtige Soldater. Til Hotel Prinsens knyttede sig de Fornøjelser og Fester, som fra Tid til anden afbrød Ensformigheden i det lille Roskilde: Baller, Maskerader, Kanefarter, Spisegilder, Koncerter o. s. v., og Kaptajn Sveistrup byggede til disse Lejligheder en stor ny Sal med Galleri og Tribune til Musiken samt et Teater, der kunde opstilles for rejsende Skuespillere.

Jac. Kornerup skildrer ogsaa Mønstringen af Brandkorpset, der i de Tider var en Slags Folkefest. Naar Paraden var stillet, meldte Adjudanten, Premierløjtnant P. Brønne, det til Kaptajn Sveistrup, der passerede Fronten med en Værdighed som en General og med Haanden til Hatten. Saa gav han Ordre til, at Øvelserne skulde begynde...

Jacob Kornerups nære Frænde, Justitsraad, Kontorchef i Nationalbanken *N. W. M. Kornerup*, der var født i 1817 og døde i 1886 som en ensom Pebersvend, nedskrev i sine sidste Aar sine Erindringer. Med en sirlig og regelmæssig Kontorpen har han med spids gotisk Skrift fyldt tre tykke Bind med alt det, han erindrer. Og det er ikke lidt, thi han har haft en god Hukommelse og en mærkelig Interesse for alle mulige smaa Ting og for andre Menneskers private Forhold. I 1924 udkom en ringe Del af hans store Manuskript som Bind 42 i „Memoirer og Breve”. Man læser her om Sveistrup:

Han havde flere gode Sider, var vistnok meget hjælpsom, men tillige i høj Grad forfængelig og havde nogle ganske mærkelige Begreber om sin Ejendoms fortrinlige Indretning, hvilken Mening ingenlunde deltes af andre og med god Grund, da det var en gammel Kasse, hvor Nutidens Fordringer aldeles ikke blev opfyldt. Dette fik han ogsaa at føle ved forskellige Lejligheder. Saaledes spiste ved den første Stænderforsamling en Del af de Deputerede daglig til Middag dér, men var alt andet end tilfredse, hvorfor (Højesteretsadvokat) Salicath truede med at forskrive en Kok fra København og selv holde Bord; men det hjalp ikke synderligt, og Sveistrup for-

blev urokket i sin Mening om Prindsens Fortræffelighed i alle Maader. Han var en ret smuk Mand og meget soigneret i sin Paaklædning. Da han var Chef for Borgervæbningen og Brandkorpset, følte han sig som noget stort i den lille By og kunde ikke taale, at Gæsterne behandlede ham som ret og slet Vært eller Gæstgiver. Ved en Frokost, hvor Christian den Ottende som Prins var til Stede, rakte dennes hovmodige Cavalier Blücher-Altona en Flaske Vin til Sveistrup, som var Tilskuer, og sagde: „Træk den op!“ — hvilket krænkede ham dybt. Blandt dem, der nød godt af hans med Forfængelighed blandede Godmodighed, var ogsaa Officererne ved Huseskadronen, der laa i Garnison i Byen. De spiste altid i Prindsen og bedre, end Betalingen gav dem Ret til. Blandt disse var Ritmester Breckwoldt og Lieutenant Bertouch, der var en komplet Modejunker, hvis elegante Paaklædning tjente Sveistrup til Mønster.

— — —

Der er noget maliciøst, noget ikke helt elskværdigt i W. Kornerups lidt snakkesalige Passiar, men Kaptajns gode Sider nægter han dog ikke. Af Kommandør *Alex Wilde* har vi nogle livlige og fornøjelige Erindringer, hvori Roskilde og Roskildeegnen spiller en Rolle, idet Wilde var nær beslægtet med Familien Holten paa Lindegaarden og tilbragte mange af sine Ferier paa dette skønne Sted. Han og hans Familie tog da med Toget fra København til Roskilde, hvor de blev hentet ved Banegaarden i Karet. Om en saadan Køretur gennem Algade i 1856 fortæller Wilde:

Til højre havde vi Roskilde adelige Frøkenkloster, hvis Damer ikke som nu skjulte sig for profane Blikke bag en høj Mur . . . Længere henne til venstre viste selve Agenten sig i Døren med Kasketten i Haanden — han havde en Del af Leverancen til Lindegaarden. Lige overfor laa Hotel Prindsen, der med sine i Rundbuestil tilklippede Lindetræer saa helt idyllisk ud, og paa begge Sider af Indkørslen stod en Bænk. Et Par Rejsende sad paa den ene, og paa den anden Værten, Kaptajn Sveistrup, som hilste venligt med et Tag til den guldgalonerede Hue. Han havde været Officer, var Chef for Brandvæsenet og som Roskildes første Kavalér i stor Gunst hos Byens Damer.

Af andre Steder i Erindringerne fremgaar det, at Kommandør Wilde satte Pris paa Prinsens Frokost og Kaptajns Underholdning.

— — —

Den 1. Maj 1853 aabnede *Otto B. Wroblewski* en Boglade i Roskilde i et af de siden nedrevne Huse paa Torvet. Om de fem Aar, den ansete Boghandler drev Forretning i Roskilde, har han fortalt i nogle Livserindringer, der for nogle Aar siden udsendtes som Manuskript for Venner. Han tegner her et interessant Billede af Livet i Byen og blandt dens Borgere og fortæller som Indledning, hvorledes han en Gang før havde gjort Ophold i Roskilde og allerede da lært Sveistrup at kende. Den gamle Boghandler skriver:

Det var i Februar Maaned 1850, da jeg som Soldat i Følge med 7—8 Kammerater passerede Byen paa Vej til Odense, hvor vor Afdeling laa i Garnison. Ved Ankomsten til Roskilde var vor første Vandring til „Billettøren“, en kommunal Embedsmand, der havde det Hverv at sørge for Militærets Indkvartering, og man tildelte mig som Vært for en Dag og Nat gamle Møller Brønniche paa Hersegades Mølle tæt ved Bane-
gaarden. Lidet anede jeg da, at jeg lidt over tre Aar efter i ham skulde finde en venlig og vakker Medborger, men ved mit første Besøg hos ham, da jeg blev ham paanødet, var han ikke saa imødekommende. Han vilde rent ud sagt ikke have mig, men gav mig en skriftlig Anmodning til Værten i Gæstgivergaarden „Prindsen“ om for hans (B.s) Regning at huse mig dér. Det var jo forøvrigt en meget gentil Behandling, da han vist ikke havde behøvet at indlogere en uselig, menig Soldat i Byens første Gæstgiversted. „Prindsen“ ejedes da af den i vide Kredse kendte Capitain Sveistrup, Chef for Roskilde Borgerkorps, der med vanlig Venlighed modtog den unge, forkomne, fuldt bepakkede Rekrut, og hans Elskværdighed mod mig steg adskillige Grader, da han i mig fandt Sønnen af en af sine faa endnu levende Studenterkammerater fra 1804. For Student var han; havde senere i den lange Krigsperiode 1807—14 mod Englænderne været Militær, var avanceret til Lieutenant og, saavidt jeg véd ved Giftermaal — hans Hustru hed Rosted — erhvervet Gæstgivergaarden i Roskilde, hvis dygtige Vært han var lige til sin Død. Det var en

statelig Skikkelse med stærke militære Aspirationer, ikke fri for Forfængelighed og omfattede sin Stilling som Chef for Borgervæbningen med Iver og Interesse, forenet med betydelig personlig Elskværdighed.

Lysthus i Kaptajn Sveistrups Have 1848.

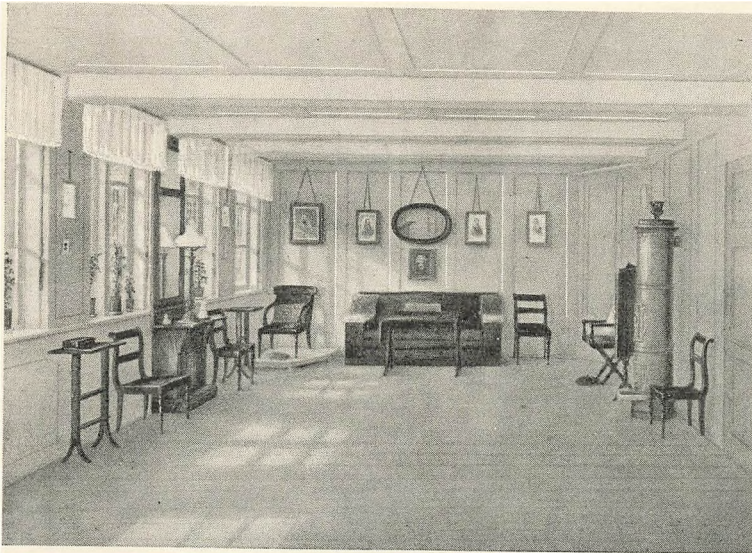
Wroblewski fortæller morsomt om Livet i det gamle Roskilde med Skildring af de gamle Købmandsgaarde, de store Privatselskaber i disse og Livet i Klubben, der ogsaa da havde til Huse i Prinsen.

— — — — —
Det er ikke blot vor egen Behrmann eller andre danske Forfattere og Privatmænd, der i Litteraturen har opbevaret Mindet om Kaptajn Sveistrup og hans Gæstgivergaard. Ogsaa i Udlændinges Rejsedagbøger ofres ofte et Par venlige Ord paa Roskilde og Prinsen med Tak for venlig Modtagelse og god Behandling. Vi tager kun et enkelt Uddrag, nemlig af Mecklenburgeren *Chr. Dehn* fra Schwerin, der i Juli og August 1838 foretog en Rejse til Sjælland, „den grønne Ø”, som han kalder den, og Aaret efter udgav en livlig Skildring, forsynet med Rejseplaner og andre Turistanvisninger, saa den

bliver en hel Haandbog for Rejsende. Den udkom i 1845 i anden Udgave. Forfatteren er en opvakt Natur med Evne til at bruge sine Øjne og til at skildre det set, saa man med Udbytte og Fornøjelse følger ham. Han søger de bedste Kilder og Forbindelser, og hans Oplysninger om Kendsgerninger synes altid rigtige. Forstaaeligt nok kan han derimod ud af sin Velvilje for Danmark og alt dansk komme vel langt ud, naar han vover sig ud paa en Skildring af Borgerlivet alene fra en enkelt Dags Indtryk. Udførligst skildrer han København og dens Omegn, men fra Hovedstaden foretager han Udflugter til Nordsjælland, og Hjemrejsen foretager han med Ekstrapost fra København over Roskilde, Køge og Vordingborg, hvorfra han tager med Skib til Kiel. Vi gengiver i Oversættelse den livlige, velvillige Tyskers Indtryk af Roskilde. Ved 6-Tiden om Morgenen forlader han København:

Henimod Kl. 10 naaede vi Roskilde, som ligger fire danske Mil fra København. Jeg steg af i Gæstgivergaarden „zum Prindsen“, til hvis Indehaver, Capitain Sveistrup, jeg var forsynet med en anbefalingsskrivelse fra København. Denne Herre, en fin, dannet og i det tyske Sprog kyndig Mand, var straks rede til at være min Fører, og jeg er ham den Retfærdighed skyldig, at han med al tænkelig Iver søgte at efterkomme den saaledes mod mig overtagne Forpligtelse. Hans Hotel er derfor særlig at anbefale alle Rejsende, ikke blot for dets fortræffelige Bederyg og Lammekoteletter, men ogsaa for Værtens Forekommenhed og Tjenstvillighed.

Roeskilde, af Tyskerne mærkeligt nok forvansket til Rotschild, har sit Navn af de mange Kilder, som udspringer nordvestlig for Byen og er vidt og bredt berømte for deres fortræffelige Vand. Endnu fører en af dem Navnet Roes-Kilde, og man kan derfor overlade til Oldforskerne at aflede dette Navn enten af en Mand ved Navn Ro eller af Ordet „Ro“, der betyder saa meget som Hvile, Fornøjelse. Byen selv kan om end ikke kaldes grim, dog paa ingen Maade kaldes skøn, men udmærker sig dog ved sin smukke Beliggenhed ved Issefjord eller rigtigere ved Roskilde Fjord, en Arm af Issefjorden. Særlig henrivende er en Udsigt over Fjorden, som man nyder fra Capitain Sveistrups Have (enten ved Maglekilde eller, vel sandsynligere, fra Trægaarden), lige saa lidt som det bør mis-

Interiør fra „Prindsen” 1858. Tegnet af L. Møller.

En Prindsestue vel —
men slettes intet Slot;
man leve kan dog der
gemytlig og godt.

kendes, hvor meget det gennem flere Aar i Roskilde bestaaende Forskønnelsesselskab ved Beplantninger o. lign. har gjort for Byens Omgivelser.

Dehn optrækker nu Hovedlinjerne i Byens Historie, men fordyber sig navnlig i Domkirken og dens Minder og skriver til sidst:

Før jeg nu skilles fra Roeskilde, maa jeg endnu omtale et Forhold, der, saa uvigtigt det i og for sig synes at være, dog giver et ikke uinteressant Indblik i denne Bys sociale Forhold. Det er den fuldkomne Mangel paa al Standsforskel i selskabelig Henseende og som Følge deraf ogsaa Mangel paa alle de Kliker, der ødelægger det selskabelige Liv i Nordtyskland selv i de mindste Byer. Byen Roeskilde har nemlig kun *een* Klub, netop i Gæstgivergaarden Prinsen, hvor man under mit Ophold var i Færd med at tilbygge endnu en rummelig Dancesal til de allerede forhaandenværende Selskabsværelser. Paa en Tavle kunde man læse i alfabetisk Orden Navnene paa

Medlemmerne, Skræderen og Handskemageren, Borgmesteren og Justitsraaden i broget Rækkefølge. Tyskland, gaa hen og undre Dig!

— — — —

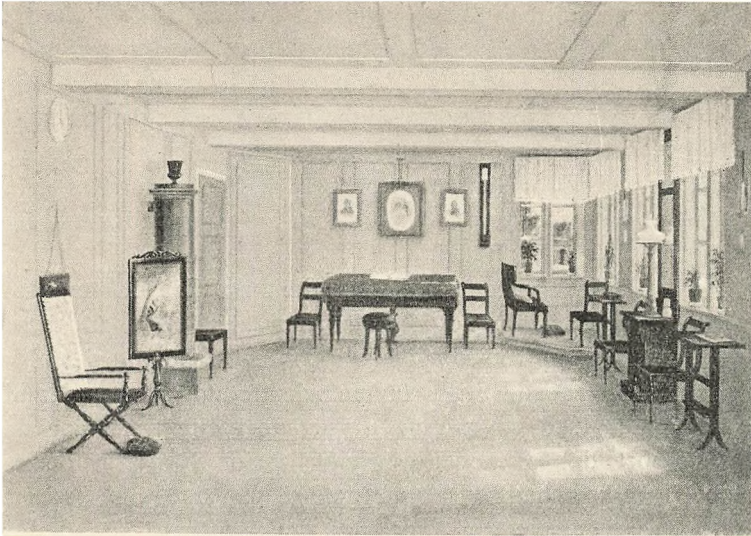
Dehn er i denne Skildring af det borgerlige, selskabelige Liv i de Tider for højt oppe. Selv om vel nok enkelte Haandværkere i Trediveerne har været Medlemmer af den gamle Klub i Prinsen, var det dog kun de faa. I sit smukke Værk om Frederik den Sjettes Roskilde, „Roskilde i gamle Dage”, skriver Arthur Fang:

Taler ikke mange af de gamle Billeder om Sol og Fred, om Ro og Hygge, om lune Sommerdage med god Tid til stilfærdige Spadsereture, om Tid, der gaar i lange, betænksomme Drag, uden Ilen og Uro — om en Flække, der endnu lever i nøje Tilknytning til Naturen? Og selv om Tiden i Forhold til vor maa kaldes spartansk, maaske endog fattig, har den sikkert været lykkelig. De, der har været paa Solsiden, har uden Tvivl materielt set forstaaet at faa noget ud af Tilværelsen. Kast bare et Blik paa Billederne af Datidens Borgere, f. Eks. paa Skydetavlerne. Ser de ikke runde, tilfredse, velnærede og glade ud? Her er smukt afrundede Middagsmaver, og Flasker staar opmarcherede som umiskendelige Symboler. Den Tid forstod Kunsten baade at tilberede og tømme den dampende Punchebolle og at svinge Bægrene til Drikkevisernes glade Toner *Men* der har været, hvad vi vil kalde en stor social Forskel. Middelstanden har levet sit lille Liv inden for uhyre begrænsede Horisonter, som Smaabrugere af Byjorden, som Smaahandlende i usle Kramboder og som fattige Haandværkere. Oppe i Magtens og Ærens Solskin, i op-højet Utilnærmelighed har kongelig Majestæts Embedsmænd og Officerer levet. Men den øverste, den toneangivende Top var dog Byens Købmandsaristokrati.

Fang har sikkert mere Ret end Dehn. Derom er der ingen Tvivl. Men Skam faa alligevel den, der forarges over den gæve Prinse-Vært, der tog saa venligt mod den tyske Turist og gav ham det bedste Indtryk af Borgerliv i Roskilde.

— — — —

Endnu lever der mange, der kan huske Kaptajn Sveistrup..

Interiør fra „Prindsen” 1858. Tegnet af L. Møller.

Her seer I jo hel grant
den gamle Prindsestue
hvor jævnligt tuller om
Captainen og hans Frue.

Men nu er der gaaet 52 Aar, siden han døde som en gammie! Mand paa 88 Aar, saa nulevende har kun Indtryk af ham som Olding. Han har været en smuk, statelig Mand — det Indtryk faar man af Billederne af ham, og saaledes erindrer ældre Folk ham endnu. I nogle Minder, *Carl Muusmann* skrev i „Jul i Roskilde”, 1925, fortæller han fra sin Drengetid:

I den gamle Prins' sidste Dage sad Kaptajn Sveistrup altid ved sit Vindue i Stuen til højre i Porten som en venlig, ensom Mand, der hilste paa os, naar vi løb hjem i „det store Fri-kvarter” for at spise Frokost. Om Efteraaret gav han os altid Pærer, til nogen Ærgrelse for hans Genbo, Agent Borch, der ogsaa altid sad ved sit Vindue i den lige overfor liggende Købmandsgaard og inkasserede Skoledrengenes Kaskethilse-ner. Kaptajn Sveistrups store Øjeblik var, naar den gamle Havemand med de blaa Brillen besteg en høj, skrævende Stige for at kappe Vildskudene af de kappede Lindetræer. Denne Operation foretoges nemlig af Kaptajnens skarptslebne Sabel, der tørstede efter Daad, naar den først var draget, saa at hele

Fortovet laa fuldt af Blade og små Kviste, medens Stigen hvert Øjeblik truede med at sprede Benene hver til sin Side.

De grønne, kuplede Linde udenfor Prinsen huskes af mange, selv nu, da der er gaaet saa mange Aar, siden de faldt for Øksen. De har præget Algade paa dens bredeste og smukkeste Sted. Tømrermester *Lorenz Weber* mindes dem ogsaa, naar han, som i „Jul i Roskilde“, fortæller om sin Barndoms By og skriver:

Udfor Hotel Prinsen stod en hel Række af Lindetræer, som var smukt klippede og udgjorde en samlet Helhed. Naar disse Træer skulde klippes, foregik det paa den Maade, at der blev rejst en fritstaaende Stige, og paa denne stod saa en Mand og huggede med en gammel Ryttersabel alle fremstaaende Kviste bort; det var meget eventyrligt for os Børn at se denne Sabel i Virksomhed, og vi var ganske paa det rene med, at det var den Sabel, som Kaptajnen havde brugt i Krigen.

— — — —

Sveistrup og den gamle Prins vil ældre Roskildere gerne fortælle om. Men af saadanne mundtlige Træk gengives her kun et enkelt:

Redaktør *Georg Christensen*, der er født 1849 i Roskilde og fra Ungdommen har levet i Byens Borgerskab og taget Del i dens Festligheder, mindes Kaptajn Sveistrup som en smuk, ældre Herre med et venligt Væsen. I sit Hjem har han hørt følgende Anekdote om ham:

Engang da Frederik VII og Grevinden paa Vej til Jægerspris gjorde Ophold i Roskilde, tog de ind i Prinsen, hvor Kaptajnen selvfølgelig tog imod dem og var høflig og opmærksom. Efter Middag fik de anvist Værelser ovenpaa, men da der var gaaet en kort Tid, ønskede Kongen et eller andet og ringede paa Klokken — en af de gamle, vederhæftige, perlebroderede Klokkestreng. En Opvarter kom straks springende, men ved at se ham raabte Kongen:

Hvad er han for en! Hvorfor kommer Værten ikke selv, naar *jeg* ringer? Kald paa Kaptajnen!

Opvarteren styrtede ned, og Kaptajnen, der allerede da var ældre, foer op ad den smalle Trappe til Værelset, hvor Kongen stadig var i højeste Grad opbragt og overøste ham med

Bebrejdelser, fordi han ikke selv straks var kommet, da der blev ringet.

Kaptajnen maatte tage mod Dravaten, og kort efter tog det kgl. Par afsted.

Kaptajn Sveistrup.
(Brystbillede efter Maleri af Jac. Kornerup.)

Men Kongen havde ikke glemt, at Værten i Prinsen ikke havde vist ham den Opmærksomhed, han mente at have Krav paa, og næste Gang, han kom gennem Roskilde, tog han ind hos Agent Borch i Gaarden lige overfor.

Der gik igen nogle Aar. Kaptajnens Anseelse i Borgerskabet havde naaet det Punkt, at hans Medborgere ønskede ham hædret med Ridderkorset. Den første Ansøgning eller Indstilling nyttede imidlertid intet, uden at man forstod Grunden hertil, og tre af Byens bedste og mest ansete Borgere tog der-

for ind paa Christiansborg og søgte Audiens hos Frederik VII for at forelægge ham Sagen. Da Kongen hørte deres Ærinde, blussede den gamle Fortrydelse op hos ham: der kunde ikke være Tale om, at han vilde gøre Kaptajn Sveistrup til Ridder — saadan en Mand, der ikke viste sin Konge skyldig Opmærksomhed. Men Kaptajnens Fortalere holdt ud og trængte yderligere ind paa Kongen, der tilsidst lod sig blødgøre og sagde:

Naa, ja, ja, mine Herrer, for *Deres* Skyld skal han blive Ridder.

Om Sveistrups Ridderkors fortæller *Arthur Fang* en Anekdote, som han har fra Jac. Kornerup:

Kaptajnen var nogle Aar før bleven malet af Kornerup. Da han nu blev Ridder, kom han til Kunstneren med Billedet under Armen og bad ham male en Ridderdekoration paa Portrætet. Det skete da ogsaa.

Hvor var det smaat og gammeldags i den gamle Prins, fortsætter Georg Christensen. Trappen ovenpaa var en smal Hønstestige, og Gangen deroppe mellem Værelserne saa snæver, at to ikke kunde komme forbi hinanden. I Sveistrups sidste Aar, baade da han selv var Vært, og efter at Christensen var bleven Vært, var Traktementet ved alle festlige Lejligheder: Forloren Skildpadde, Kalvesteg og Lagkage. Andet kunde man ikke faa, selv ved nok saa festlig en Sammenkomst. Det var mere end paa een Maade en hel Revolution, da vi fik den nye Prins med en ny Christensen som Vært. De høje, lyse Lokaler var tip-top moderne i alle Retninger. Og nu kunde vi faa, hvad Mad vi vilde have. Ved den første Foreningsfest fik vi Fiskefilet, Haresteg og Is. Det var noget helt nyt for os at faa det udenfor Hjemmene.

Der skete ogsaa den Forandring, at det nu blev mandlige Tjenere. Før havde der væsentlig været kvindelig Betjening, dog undtaget den berømte Peter Schiøtt, hvis Minde endnu lever baade i Roskilde og København.

Jeg var med den sidste Aften i den gamle Prins og deltog i Indvielsesfesten for den nye Prins. Jeg husker Tableautet, hvor man saa Sveistrup som ung Løjtnant aflevere sin Indkvarteringsseddel til Husets Datter, og jeg overværede den første Teateraften i den nye Sal. Tiden gaar . . .

Hotel „Prindsen” 1870.

FORENINGSLIV I PRINSEN.

I sin interessante, velvillige Skildring af Roskilde i 1838 nævner Chr. Dehn, at der da kun var een Klub i Byen. Vi føres herved ind paa Tanken om Klubliv og Foreningsliv i Roskilde, knyttet til Prinsen.

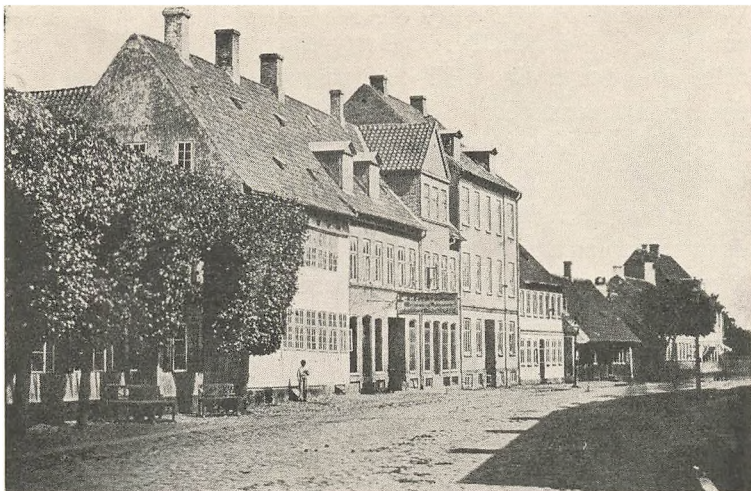
Da Oplysningstidens Tanker i Slutningen af det 18. Aarh. begyndte at slaa Rod, kom ogsaa for Borgerskabet i Roskilde den Tid, da Folk følte Trang til at have et fælles Samlingssted, hvor de kunde drøfte alle de nye Idéer, som kom frem, baade paa det politiske, litterære og religiøse Omraade. Man var — som R. Berg gør opmærksom paa i sin fortræffelige Bog „Købstad og Købstadmand” — efterhaanden kommen paa det rene med, at Regeringen ikke altid havde Eneret paa at sidde inde med de rigtige Tanker om, hvad der skulde foretages til Bedste for Land og Samfund. Borgerne — mente man — kunde ogsaa nok have Evne til at have et Ord med i Laget. Klubberne spirede frem overalt. Man vilde have Lov til at tale sammen om Politik og Religion, Litteratur og Kunst og i Samling dyrke Venskab og Kammeratskab i frie og

utvungne, selskabelige Former. Men hvor opdragende Klubberne end virkede, saa var det dog nok saa meget det selskabelige Samvær, der fik Betydning, og som blev det egentlige Baand mellem Klubmedlemmerne.

Det betød nemlig en Reform af det selskabelige Liv. I Klubben samledes ikke blot, som i de gamle Købmandslav, Byens rigeste og fornemste Mænd, men den blev Samlingssted for, hvad Byerne rummede af Intelligens og Dannelse. Der kom ikke blot de velstillede Borgere, men der saa man ogsaa Officerer og Embedsmænd og alle dem, der havde akademisk Dannelse. Det blev et helt nyt „Selskab”, det, der kom til at danne Grundlaget for det næste Hundreedaars aandelige og politiske Udvikling i vort Land. Det var det højere Borgerskab, Bourgeoisiet, der nu traadte frem som en Magt. Socialt set var det ganske vist en Fortsættelse og Videreudvikling af det gamle Patriciervælde, men det var ikke længere opbygget paa Pengemagt og Slægtskabsforbindelser. Det fik en behagelig Tilsætning af den gode Tone, som er et Udslag af omhyggelig Opdragelse, Intelligens og aandelig Interesse, og det besad en Almeninteresse, der spændte videre end den gamle, indelukkede Bypatriotisme, og det skabte et frit og uhildet Syn paa Livet.

Ogsaa Roskilde fik sin Klub. Vi har lejlighedsvis omtalt „Roeskilde Bal- og Concert-Selskab”, hvis „Entrepreneur” i 1793 følte sig fornærmet over en efter vor Tids Opfattelse meget uskyldig Hentydning i Student Hytters Ugeblad „Tilskueren i og uden Roeskilde”. Men noget nærmere om denne Klub ved vi egentlig ikke — maaske der et eller andet Sted ligger en Medlemsfortegnelse eller et Arkiv. Præsten og Pædagogen *C. L. Strøm*, der er født i Roskilde 1771, giver i sine „Ungdoms Minder” ikke noget smigrende Indtryk af Selskabslivet i Roskilde. Han skriver:

Hvorledes Borgerskabet i den Tid var beskaffent, er snart sagt: Købmændene var paa deres Maade driftige og velhavende, Haandværkerne indolente og fattige. Om deres Selskabelighed hørte man kun Tale ved Kongens Geburtsdag. Da gik det efter Sigende lystigt til, og Parykkerne, som blev kastede i Vejret, naar Kongens Skaal blev drukket, skulle ofte

Algade med „Prindsen” 1870.

være blevne hængende paa Lampetterne i Raadstuesalen, hvor Gildet blev holdt.

Strøm fortæller dog ogsaa om Concerter, som man samlede om i Hjemmene, og hvorledes der i de sidste Aar af hans Skolegang kom en finere Tone i Forlystelserne, og da han som ung teologisk Kandidat i 1795—97 vikarierede som Adjunkt ved sin gamle Skole, lægger han Mærke til, at Aanden i Skolen og Byen var forandret fra dengang, han for 7—8 Aar siden var Discipel. Hver fjortende Dag kunde han deltage i Concert og Bal, og der var enkelte Familier, hvor Sangen fortrinligt dyrkedes.

Et Selskabsliv og et Klubliv har altsaa eksisteret, og Klubben blev ved at leve ned gennem Aarhundredet.

Den endnu eksisterende „Klub og Læseforening” har en Forhandlingsprotokol, der gaar tilbage til 1866. Den indledes saaledes:

Aar 1866, den 29. Octbr. Aften Kl. 6, blev afholdt en Generalforsamling i Gjæstgivergaarden Prindsen i Roskilde til Oprettelse af en ny Klub og Læseforening, hvor da blev vedtaget at danne „Roeskilde Klub og Læseforening” med følgende Love

Lovene er inddelte i Capitler og Underparagrafer. Det frem-

gaar af Bemærkninger i disse, at der tidligere har bestaaet en Klub, idet det hedder: „Bestyrelsen sætter sig i Forbindelse med den tidligere Klubs Medlemmer om Overtagelse af dens Efterladenskaber.” Og allerede i det første Bestyrelsesmøde, den 4. November, tilføres Protokollen: Ifølge en modtagen Skrivelse fra Fuldm. Kyhn paa den opløste nye Forenings Vegne vedtoges det at udsende en Rundskrivelse til dennes Medlemmer. Ogsaa siden mærkes i Forhandlingsprotokollen Spor til den tidligere Forening, hvis Efterladenskaber „Klub og Læseforeningen” overtager.

Det stiftende Mødes Dirigent var Adjunkt Th. Fritsche, hvis Billede endnu hænger paa en Hædersplads i Klubbens Lokaler, og Referatet fra den konstituerende Generalforsamling er undertegnet af T. Fritsche, Læge Seidelin, Kæmner Gutzon Hansen og Procurator V. Hude. Til Bestyrer af Læseværelset valgtes enstemmigt og ved Kaaring Adjunkt Fritsche. Til Medlemmer af Klubbens Bestyrelse valgtes: Læge Seidelin, Kæmner G. Hansen og Prokurator Hude — derefter havde Fuldmægtig P. Hansen 4 Stemmer og Købmand M. Bruun 4 Stemmer. Til Regnskabsfører valgtes Købmand Chr. Knutzen, til Revisor Procurator Walløe og til „Dandseinspektører” Brændevinsbrænder A. Lassen og Købmand Edv. Hellesen.

I et Bestyrelsesmøde den 30. Oktober vedtoges det at holde følgende Blade og Tidsskrifter: Berlingske Tidende, Fædrelandet, Dagbladet, Folkets Avis, Dags-Telegraphen, Adresseavisen, Folkets Nisse, Figaro, Illustreret Tidende, Freya, Roeskilde Avis, Rigsdagstidenden, Dansk Maanedsskrift, Industriforeningens Kvartalsskrift, Fra alle Lande — egentlig et flot og godt, alsidigt Bladhold. Fritsche lovede at føre en Protokol over de Bøger og Piecer, der anskaffedes til Foreningen, og opslaa en Liste herom i Lokalet.

Klubben afholdt sin Indvielsesfest Fredag den 23. November 1866 med følgende Program:

Kl. 7 historisk Foredrag af Adjunkt M. Hansen, til hvilket Klubbens Medlemmer med deres Damer have fri Adgang. Derefter Spisning for Herrer og Damer med en lille Dands, hvortil man tegner sig paa en Liste, der vil blive omsendt.

Udtrykkene Direktion og Direktører for Bestyrelse og Be-

Gaardinteriør fra „Prindsen” 1870.

styrelsesmedlemmer træffer man i den gamle Forhandlingsprotokol først efter Generalforsamlingen den 23. April 1868, hvorfra refereres, at til „Læsedirectør” valgtes enstemmigt T. Fritsche. De øvrige Bestyrelsesmedlemmer kaldes da ogsaa „Directør”. Siden bruger Protokollen atter Udtrykket Bestyrelse, ja endog en saa dansk Vending som Styrelse. Fra 1871 kaldes Bestyrelsen dog atter Direktører.

Fraset Ombygningsaarene 1875—76 har „Roskilde Klub og Læseforening”, der i dette Efteraar kan fejre sit 60-Aars Jubilæum, stadig haft til Huse i Prinsen. Og historisk kan denne Forbindelse mellem Klubben og den gamle Gæstgivergaard føres tilbage lige til de første Spor i det 18. Aarhundrede af Klubliv i Roskilde.

— — — —

Den 26. Oktober 1840 stiftedes *Borger- og Haandværkerforeningen* i Roskilde, der endnu er livskraftig og blomstrende. Dens Historie skal ikke skildres her. Den foreligger i de to Bøger N. Davidsen: Roskilde Borger- og Haandværkerforening 1890, og C. V. Christensen: Roskilde Borger-, Haandværker- og Industriforening 1915.

I sine første Aar var denne Forening ikke knyttet til Prin-

sen, men allerede i 60'erne havde den Lokaler her, og Kaptajn Sveistrup var et interesseret Medlem. I 1862 var det ham, der i Foreningen forelagde Forslag om Afholdelse af en Industriudstilling; han valgtes ind i Komitéen, og Udstillingen afholdtes i 1863.

Foreningens ordinære Generalforsamling i November 1864 blev afholdt hos Restauratør Christensen paa Raadhustorvet, hvortil Foreningen kort forud havde flyttet sine Lokaler. I Oktober 1866 flyttede Foreningen fra Restauratør Christensen paa Torvet til „Gjæstgivergaarden Prindsens Stueetage i den store Bygning”, som Christensen havde forpagtet. Foreningen kan dog ikke derfor fejre 60-Aars Jubilæum som fortsat Lejer, idet den, ogsaa fraset Ombygningsaarene, atter i Aarene fra 1878 til 1880 var borte fra Prinsen. Siden har den stadig boet her. Da Aktieselskabet til Opførelse af et nyt Hotel dannedes i 1874, tegnede Foreningen Aktier i Prinsen.

Da Foreningen i 1867 arrangerede den store Industriudstilling, blev Kaptajn Sveistrup Formand for Komitéen; ved en Generalforsamlingsbeslutning den 28. November samme Aar blev han optaget som Æresmedlem, og den 10. December afholdt Foreningen en Fest til Ære for ham. Hans Billede hænger da ogsaa blandt Billederne af andre Æresmedlemmer i et af Foreningens Værelser i Prinsen.

— — — — —

Samme Aar som Prinsens nuværende Gaard fylder 50, har *Gl. Roskilde Amts selskabelige Forening* bestaaet i 50 Aar. Den ydre Foranledning til Foreningens Stiftelse var, at Direktionen og Værten ikke vilde have offentligt Bal i den nye fine Sal. Markedsdans og anden offentlig Dans blev henvist til den anden Sal ud til Olsgade, den, der nu hedder „Biosalen”. I denne Fløj laa ogsaa Restaurationen „Den lille Prins”. De unge Landboere vilde ikke finde sig i ikke at kunne holde deres Baller og Fester i den store Sal, og de oprettede derfor deres egen Forening. Paa en Generalforsamling den 25. November 1876 begyndte Bestyrelsen at føre Protokol, og fra den Tid har man Foreningens hele Historie i Forhandlingsprotokollerne. Den første Bestyrelse bestod af Mejeriforpagter *O. Petersen*, Store Valby, den endnu levende, senere Redaktør og Bogholder, endvidere af *A. H. Rosendal*, Ousted, *H. Søb-*

rensen, Reerslev, P. Nielsen, Gundsømagle, og L. Petersen, Gøderup.

I alle de mange Aar siden da har „Den selskabelige” holdt sine Baller, Teaterforestillinger og Fester i Prinsen. Den har forstaaet at samle de unge Slægtled efter Slægtled, og naar det ene Slægtled paa Grund af Alder har trukket sig tilbage, har det siden ladet sine Børn som unge Mennesker træde til. En afgaaende Formand har paa det sidste Blad i den gamle Protokol flere Aar efter, at den var udskrevet, nedskrevet en velment Tak til Foreningens Stiftere og Ledere i de første Aar:

Tak skal I have, I gamle Svende, fordi I saa tappert har holdt den selskabelige Forening oppe. Den har givet Eders Efterkommere mange glade Timer her paa Hotel Prinsen. Mange har gennem den foretaget Udflugter til skønne Steder i vort Land. I Aarenes Løb er der stiftet mange Forbindelser i vor gode Forening, hvor der jo altid bliver afholdt sunde og prægtige Baller. Farvel og Tak skal I have, I Fortids Styrelse.

Den, der har skrevet disse Ord, har sikkert mange Meningsfæller. Derpaa tyder den Tilslutning, Foreningen stadig har.

— — — —

Mange andre Foreninger har i Aarenes Løb haft Hjem og Tilhold i Prinsen. Et særligt Kapitel vilde kunne skrives om de politiske Møder, der er holdt her, og hvor Bølgerne ofte gik højt. Store Dage var det ogsaa, naar det gamle Landstings privilegerede Vælgere fra det meste af Sjælland, Herremænd og Præster med store Præstegaarde, mødtes til Landstingsvalg. Nu holder saavel den konservative som den radikale Forening sine Møder i Prinsen.

DEN GAMLE EG.

Hvor hurtigt Kaptajn Sveistrup har tilpasset sig i det nye Milieu, da han efter Studenterdagene og Officersaarene i Hovedstaden blev Vært i Prinsen, er ikke let at sige, heller ikke om det er faldet ham vanskeligt. Men en Hjælp for ham har det været, at han i sin nye Stilling har mødt noget, han efter sin hele Karakter havde Respekt for. Der var *Tradition* i den gamle Gæstgivergaard gennem Slægtskabsforbindelsen mellem de skiftende Ejere. Og endelig var Prinsen jo den *privilegerede* Gæstgivergaard.

En Kendsgerning er det imidlertid, at Sveistrup viste sig at være den rette Mand paa den rette Plads. Han var hele sit Liv en virksom Borger, ikke nogen Projektmager, men en Mand med aabent Blik for nye Idéer og med Evne til at føre dem ud i Livet.

Først tog han fat hjemme i den gamle Gaard. Da Madame Berg i 1731 opførte den, var det fattige og vanskelige Tider. Hovedbygningen var skrøbelig, og de store Sidebygninger og Bagbygninger var endnu daarligere. Alt blev sat i god Stand og siden stadig vel vedligeholdt. Som ved adskillige andre af de store gamle Ejendomme i Byen var ogsaa ved *Prinsen* et Hjørne solgt fra, nemlig Hjørnet mod Sct. Olsgade. Her var endda solgt saa meget fra, at der blev opført to Ejendomme paa Grunden. Nærmest ved Olsgade laa en 1-Etages Ejendom med Kvist; den var af røde Mursten. Mellem den og Prinsens Hovedbygning ud mod Algade laa en 2-Etages rødkalket Ejendom. Kaptajn Sveistrup købte disse to Bygninger og lagde dem ind under Prinsen. De indrettedes til Gæsteværelser, og ovenpaa var den lille Sal, der almindelig be-

nævntes Nr. 11. Husetagerne var ikke lige høje, og i Gangen, der førte fra den gamle Prins til det tilkøbte, gik man op og ned, i Bakke-Dal.

Gaardspladsen frembød, set med Nutidens Øjne, et morsomt, malerisk Interiør. Indenfor Porten laa en mægtig stor Mødding, hvor Høns og andet Fjerkræ havde Fristed. Men i Gaarden stod ogsaa en prægtig Lind. Der var altid Liv og Røre i den Gaard, navnlig paa Torve- og Markedsdage, naar de ude fra Herregaardene og Præstegaardene kom kørende ind til Byen i de tunge Karosser, men ogsaa paa Hverdage, naar Diligencerne gjorde Ophold, eller private rejsende i egne Befordringer bedede. I 1838 opførte Kaptajnen en ny Sal, tarvelig efter vor Tids Krav og Opfattelse — ud mod Rosenhavestræde ses endnu et Stykke af dens Mur med højtsiddende Jernvinduer.

En af Byens agtede Haandværkere, der med Interesse fulgte og deltog i Byens offentlige Liv, Skrædermester *J. N. Lundstrøm*, har i en Lommebog efterladt sig nogle Optegnelser fra 20'erne og 30'erne. I disse Optegnelser, der nu er i Bøghandler A. Flensborgs Besiddelse, findes mange gode Oplysninger til Samtidens Byhistorie. Efter Organist Struch købte Kaptajn Sveistrup „Trægaarden”, og Lundstrøm noterer, at Sveistrup anlagde „Haugen” i 1828 og 1829 og har „givet fri Adgang for Byens Indvaanere” til den. Videre noterer Lundstrøm fra 1834, at der i det Aar oprettedes et Understøttelsesselskab for trængende Familier af Borgerklassen, og at til Formand valgtes Capitain, Gjæstgiver Sveistrup. Fra 1839: Byens Raadhus blev indviet ved en Fest paa Raadhuset og festligt Aftensmaaltid paa Gjæstgivergaarden Prinsen, hvori enhver af Byens Indvaanere kunde deltage for 1 Rdl. Personen. 1840: I det Aar blev Vejen ad Maglekildebakken til Papirmøllen udvidet, og hertil afstod Kaptajn Sveistrup, der ejede Grundene Vest for Bakken, Jord *uden Vederlag*.

Gennem en saadan tilfældigt bevaret Optegnelse faar man et Indtryk af den Position, Kaptajn Sveistrup har indtaget i Borgerskabet. Efter det paa Stedet hvilende Privilegium var Gæstgiveren i Prinsen en af Byens privilegerede Mænd, næsten Embedsmand, kun under Magistratens og Befordrings-

væsenets stedlige Tilsyn; men det var Kaptajnens egen Personlighed, der gjorde ham til den i Borgerskabet agtede og ansete Mand. Han har været en opvakt Natur og ogsaa paa den Maade et Barn af sin Tid, at han havde Sans for Almenvellet. Driftig i sit eget, ofrede han megen Tid paa det offentlige. Hos Behrmann læser vi, hvorledes der i Stedet for den hidtidige Borgervæbning, der har spillet saa stor en Rolle i Roskildes Historie, oprettedes et Politicorps af Borgere, bestaaende af 24 Mand foruden Chefen, en Lieutenant, en Commandeersergeant, to Underofficerer og en Fanejunker. Samtidig oprettedes et nyt, velorganiseret Brandcorps. „Det har 6 Sprøiter, de tre største enhver med 50 Mand Besætning foruden Officeren og Underofficererne, og 3 mindre med mindre Besætning. Hele Corpset udgjør omtrent 200 Mand.” For begge disse Korps var Kaptajn Sveistrup den selvskrevede Chef, og vil man end maaske være tilbøjelig til i vore Dage at trække lidt paa Smilebaandet, naar man ser Billeder af Brandkorpset med dets brogede Uniformer og den Værdighed, hvormed det ydre Apparat er udstyret, kommer man ikke udenom, at der bag dette laa en Fællesfølelse for By og Borger.

— — — — —

Den store Bedrift i Prinsen — Hotellet, Posten, Haven, Jorderne — det offentlige Liv — Brandcorpset, Borgerrepræsentationen, Foreningerne — alt dette tog Kaptajnens Tid. Og dog var han aldrig mere optaget, end at han kunde præsidere ved Table d’hôte, dette baade stilfulde og fornøjelige Fællesbord, hvor alle Hotellets liggende Gæster og Pensionærer samledes. I det nuværende Hotel hænger endnu den gamle Table d’hôte-Tavle, hvor Deltagerne i Dagens Middag noteredes. Nu er den uden Betydning, men i gamle Dage, da Klokkeslettet, Menuen og Gæsterne opnoteredes med Kridt paa Tavlen, blev den studeret med Interesse. Hvad skal vi have, og hvem skal vi i Dag sidde til Bords med? Kaptajnen var indtil det sidste en af de mest interesserede. Selv var han en Kender af god Mad og god Vin, og med Rette nød Prinsens Køkken og Kælder høj Anseelse.

Men dermed var Forpligtelsen som Vært ikke ude. Fremmede bad om Oplysninger om Byens og Egnens Seværdig-

heder, og som den Bypatriot, han var, kunde der ikke findes nogen bedre Vejleder end Kaptajnen. Han kendte alle Byens Embedsmænd, dens offentlige Liv og dens Interesser. Han kunde fortælle om den mærkelige Bevægelse, der i Slutningen af 20'erne gik hen over Byen, hvor offentlige Anlæg og Spadserestier, der endnu er Byens Pryd og Glæde, Klostermarken, Trægaardshaven, Bellevuestien, Strandalléen, de høje Stier blev anlagt, om Uddybningen af Fjorden, Forsøgene paa Skibsforbindelse med Oplandet og Omverdenen, Baneplanerne, alt dette, der efterhaanden omskabte Roskilde. Og han kunde gøre det, thi han var selv med i det alt, dels privat, dels gennem Foreninger og dels i Borgerrepræsentationen. Sluttelig kunde han endelig, som den gode Borger han var, dvæle ved, at her skete det alt i god Forstaaelse og ud fra en sund Fællesfølelse. Kunde han ikke pege paa Medlemstavlen i sit eget Hus over Klubbens Medlemmer, hvor Haandværker og Købmand, civil Embedsmand og Officer var opført i skøn Rækkefølge!

Om Aftenen havde han Hjemmet og Foreningerne.

Spørger man nu, hvorledes Kaptajnen fik Tid til alt dette, vil Svaret ikke overraske. I sin Hustru, Fru Johanne Agathe Sveistrup, havde han en fortrinlig Støtte. Det var i Virkeligheden hende, der drev det hele, siger Ægteparrets Dattersøn, Bogholder Janus Poulsen, der med dyb Slægtsfølelse og udviklet Sans for Opfattelse af Personer og Begivenheder endnu har den gamle Prins i Minde. Fru Sveistrup, der døde i 1860, var en meget begavet Kvinde. Hendes Bortgang blev et Savn og Tab baade for den gamle Ægtemand og for hele Hotellet.

— — — —

Jeg husker tydeligt min gamle Bedstefar, siger Hr. Janus Poulsen. Jeg var 15 Aar, da han døde. Det er rigtigt, at han første Gang kom i Gæstgivergaarden som indkvarteret Officer. Ved Indvielsen af den nye Hotelbygning i 1876 opførtes det af Carl Muusmann omtalte Tableau, hvor min Broder Alfred Poulsen, den senere Domprovst og Biskop, som ung Student opførte Rollen som den unge Løjtnant, der indkvarteredes. Madame Rosted fremstilledes af Frk. Staal.

Kaptajn Sveistrups Fader var Stearinlysfabrikant. Efter sin Hustrus Død giftede han sig igen, og da hans Hustru blev

Enke, giftede hun sig atter. Kaptajnen havde paa den Maade to Kuld Halvsøskende, det ene hed Schiøler, det andet Schjøttz.

Før min Mor blev født, fortæller Slægtens Ældste, Hr. Janus Poulsen, var der to Smaadrenge. Den ene døde ganske spæd. Den ældste blev fire Aar gammel, men var fra Fødslen nervøs og spinkel. Hans Død i 1824 skete under tragiske Omstændigheder. Det var en Markedsdag, og Barnepigens var gaaet hen paa Markedet med ham efter at have faaet indstændigt Paalæg om at være forsigtig med Barnet, at det ikke blev udsat for Sindsbevægelse eller voldsomme Optrin. Hun var meget samvittighedsfuld og holdt meget af Barnet og forstod dets Sygdom. Paa Markedspladsen mødte hun en af sit Herskabs gode Venner, Adjunkt, senere Stiftsskriver Steen Friis, en bred-jovial, elskværdig, lidet formfuld Mand. Da han saa Pigen og Barnet, vilde han absolut gøre den lille Dreng den Glæde at lade ham se et Menageri paa Markedet. Pigen var imod det, men Steen Friis fik sin Vilje. Der skete da det ulykkelige, at en Abe inde i sit Bur foer frem og skræmte Barnet, saa det fik Krampe og døde med det samme. Pigens og Steen Friis' Fortvivelse og Forældrenes Sorg var stor. Først fire Aar efter, i 1828, fødtes deres eneste overlevende Barn, Datteren Hanne, min Mor.

Engang, fortæller Janus Poulsen, da Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline spiste i Prinsen, savnede de en Bordklokke. En saadan fandtes ikke paa Hotellet. Da de kom hjem, sendte de Kaptajnen en saadan Klokke.

Endnu ejer Fotograf K. Hude Kaptajnens Uniformsfrakke som Chef for Brandkorpset. Den er ægte nok, siger Janus Poulsen, den blev anskaffet til min Mors Bryllup i 1848. I Trægaardens Sal hænger blandt Fugleskydningsselskabets Skiver to, som Kaptajn Sveistrup har skænket Selskabet. Den ene har særlig Interesse ved sit Motiv: den første Damper, der gaar ind ad Fjorden til Roskilde Havn.

Ved Kaptajnens Død i 1874 udgik der fra Hansens fotografiske Atelier et vellignende Portræt af den afdøde Æresborger. Foruden dette Fotografi og Kornerups Maleri og Tegning, som er gengivet her i Bogen, findes der andre Billeder af Kaptajnen, hvoraf et i alt Fald er berømt, malet af

selve Marstrand. Det er Købmand, Agent Søren Borchs Skydeskive fra 1841, fremstillende Overrækkelsen af Insig-
nierne til Fuglekongen. Billedet hører til Kunstnerens bedste
Arbejder baade med Hensyn til Portrætlighed og Komposi-
tion. Dertil er der over hele Billedet udbredt en uforlignelig
Festivitas. Desværre findes Skiven ikke mere i Samlingen i
„Trægaarden“, men er bortsolgt og hænger nu i den Hirsch-
sprungske Malerisamling. Blandt de Medlemmer af Fugle-
skydningsselskabet, her er portrætteret, er ogsaa Kaptajn Svei-
strup. Paa en Tegning af Jac. Kornerup ser vi ham i fuld Fi-
gur, høj og rank med den trekantede Hat under højre Arm
og støttende den venstre til Sablen.

Bedstefar var en smuk, statelig Mand, der holdt sig godt
lige til det sidste, fortsætter Janus Poulsen. Han havde aldrig
været syg, ja han havde aldrig ligget i Seng. Han laa paa Sove-
sofa for aabne Vinduer. Da han i Foraaret 1874, 88 Aar gam-
mel, blev syg, og hans Nærmeste vilde have Vinduerne i Sove-
værelset lukket, protesterede han: Hvad skal jeg saa gøre,
naar jeg bliver en gammel Mand!

Ved sin Død var han Danmarks ældste Student. Han satte
en Ære i, at han var Student, og til hans private Omgangs-
kreds hørte adskillige af Byens Embedsmænd, saasom Læ-
rerne ved Latinskolen. Ogsaa Domprovst Ortved og hans
Frue kom til Kaptajnens Fødselsdag og overbragte deres Lyk-
ønskning — Fruen i en Silkekjole saa svær, at den vilde
kunne staa alene paa Gulvet. Og da nu Domprovstens Navn
er bleven nævnt, vil vi gerne fortælle den gamle Anekdote
om ham.

Domprovsten var en meget ivrig Kortspiller. En af dem,
han stundom fik en L'hombre med, var Holsteneren Ritmester
v. Breckwolddt, der var Chef for 4. Husareskadron i Roskilde.
Naar der, fortæller W. Kornerup i sine før omtalte Erindringer,
under Spillet indtraf et eller andet mærkeligt Tilfælde,
plejede Breckwolddt uvilkaarlig at udbryde i sin holstenske
Jargon: „Gud Fader bevares!“ og Provsten samtidig: „Det
var som Fanden!“

I sine elskværdige Erindringer gengiver Boghandler Wro-
blewski Episoden lidt anderledes, idet han fortæller, at den
var foregaaet længe før hans Roskildetid:

En Aften var Domprovsten Gæst hos den bekendte Agent S. K., og Spillepartiet bestod af denne, hans Svoger, Ritmester B. og Domprovsten. Saa hændte det, at en af Spillerne blev Codille i en Solo, og den Sensation, dette vakte, affødte følgende Repliker:

Domprovsten: „Aa, maa vi ikke se den Solo!”

Kortene lagdes altsaa op paany, og Solokortene lægges aabenlyst samlede paa Bordet; men medens Ritmester B. andægtigt folder sine Hænder og udbryder: „Gut Vater i Himlen, at blive Codille i den Spiel!”, betragter O. nøje Kortene og ender med at sige:

„Det var S ! Det har jeg aldrig set Mage til.”

— — —

Vi har kaldt dette Afsnit Den gamle Eg. Som en saadan stod han tilsidst, den gamle Kaptajn, i det Borgersamfund, hvor han havde virket saa mange Aar. Han naaede at blive Æresborger og Æresmedlem af forskellige Foreninger. Da han havde været Chef for Borgerkorpset og Brandkorpset i 25 Aar, fik han skænket en smuk Sølvpokal saa stor, at den kan tage en hel Flaske Rødvin. Han drak kun af den to Gange, den Dag, da han fik den, og ved den Fest, der blev holdt for ham ved hans 50 Aars Borgerjubilæum. Den staar nu hos hans Dattersøn, Janus Poulsen. Til sin Død beholdt han Hvervet som Branddirektør i Købstædernes Brandforsikring, men ellers havde han trukket sig tilbage, ogsaa fra Ledelsen af Hotellet, der var forpagtet ud til Restauratør Christensen.

I 1860 var hans trofaste Hustru død. To Smaadrenge var døde som ganske smaa. Tilbage var Datteren, Hanne Lemmine, der var født 17. April 1828 og 27. Maj 1848 havde ægtet Købmand Janus Poulsen, der havde etableret en efter københavnsk Mønster elegant monteret Mode- og Manufakturhandel i Ejendommen paa Hjørnet af Algade og Allehelgensgade og siden flyttede over i det gamle „Stadt Hamburg”, som han ombyggede (nu Vett & Wessel). Fru Hanne Poulsen mindes af den gamle Boghandler Wroblewski i hans Erindringer som en udmærket Dilettantskuespillerinde. Købmand Janus Poulsen døde i 1859, og hans Enke og hendes tre Børn

sluttede sig da ganske naturligt endnu nærmere til den gamle Faðer i Prinsen.

Paa Tærskelen mellem Vinter og Foraar, den 19. Marts 1874, døde den gamle Kaptajn. Ved hans Leje stod de unge af hans Slægt og tog Afsked med den gamle Ven, der med saa dyb en Familiefølelse fulgte sin Slægt baade til Graven og til Livet. Som fremmed var han kommet til Byen, men han havde levet sig ind i den, var kommet ind i en gammel Virksomhed, hvis Minder og Ære han værnede om, og ind i en gammel Familie, hvis gemte Styrke gjorde ham selv stærk. Under ualmindelig stor Deltagelse fra Land og By fandt hans Jordefærd Sted den 25. Marts fra Domkirken til Graabrødre Kirkegaard, hvor han hviler ved Siden af sin Hustru.

En gammel Tradition gik i Graven med Kaptajn Sveistrup. Et Minde om ham staar endnu livskraftigt, Egen, han i 1828 plantede i „Trægaarden” paa den Dag, da hans tredje Barn fødtes, Datteren Hanne, den eneste, der overlevede ham. Paa en Blikplade bærer den nu efter den sidste Opmaling Indskriften:

Naar først er glemt vor Nutids Sorg og Leg,
da lever endnu Sveistrups Eg.
I nitiseks Aar den nu har staaet,
en herlig, kraftig Krone har den faaet,
den pranger stolt i Trægaards Lund,
gid sent den monne naa sin sidste Stund.
1828—1924.

Det lille Vers har sin Historie.

I Trægaardshuset, der laa ud mod Frederiksborgvej, lidt nordligere end Amtsvejvæsenets nuværende Plads, boede *Rasmus Jensen* og hans Hustru, der begge var nøje knyttede til Prinsen. Han havde været Gaardskarl og hun „Kogekone”, d. v. s. Husjomfru, i otte Aar i Prinsen. Siden fik de Trægaardshuset, havde Blegeplads og passede Trægaardens Have for Kaptajnen. Rasmus Jensen gravede det Hul, hvori Kaptajnen plantede Egen paa sin Datters Fødselsdag. Selv havde de flere Børn, deriblandt en Søn, der var født 1838. Han hed Henrik Schmidt Jensen og blev Skrædersvend. Han døde allerede ved Juletid 1863. Henrik havde Evne til at skrive Vers. Engang som halvvoksen havde han formet det lille Vers om

Egen, skrevet det op paa Pap og hængt det paa Træet. Kaptajnen kom ned i Haven, saa Verset, spurgte: „Det er vel Henrik, der har skrevet det?“, og da han fik det bekræftet, sagde han: „Det er pænt, det skal males ordentligt paa en Blikplade.“ Og Kaptajnen holdt Ord. Med snørklede Bogstaver blev Indskriften malet, og den er siden pietetsfuldt holdt vedlige af de skiftende Ejere. Naar Vejr og Vind har udvisket Bogstaverne, er de stadig bleven malede op.

Paa en smuk Maade er Sveistrups Navn saaledes stadig fæstnet til den nu snart hundredaarige, gamle Eg.

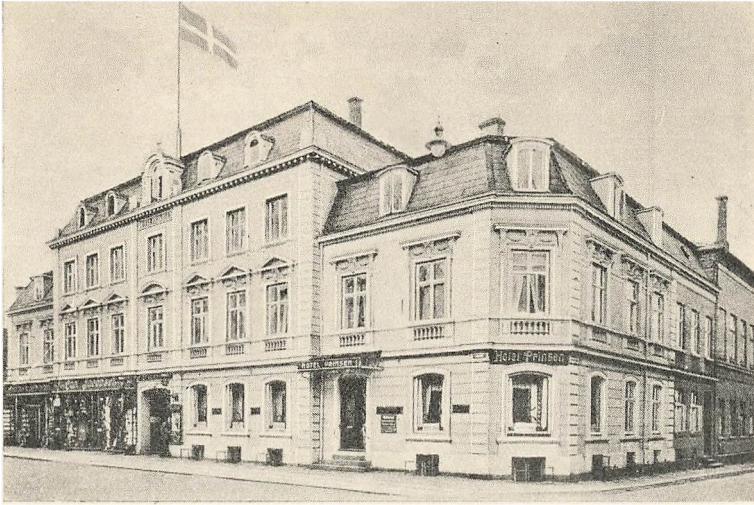
DEN NYE PRINS.

Efter Sveistrups Død blev Prinsen stillet til Auktion.

Tidens Patina havde lagt sig over den gamle Gaard fra 1731. Vi synes, skriver Carl Muusmann, den var saa køn og morsom og hyggelig med sin gule Kalkpudsning, sine klippede Lindetræer, der stod paa Vagt foran Façaden som et Geled Soldater, sine grønne Bænke ude paa Brostensfortovet og sine mange underlige Krinkelkroge.

Men ingen Køber meldte sig. En Kreds af Borgere, nemlig Justitsraad *Blechingberg*, Agent *S. Borch*, Kancelliraad *Glückstadt*, Købmændene *H. J. Kornerup* og *Carl Madsen*, kgl. Agent, Brygger *P. Nielsen*, Købmand *P. A. Schram* og Tømrermester *Weber*, udstedte da under 1. September 1874 Indbydelse til ved Aktietegning at erhverve Gæstgivergaarden „Prindsen“ og Lysthaven „Trægaarden“ for paa førstnævntes Grund at opføre et efter Byens Tarv tidssvarende Hotel.

Indbydelsen indledes med følgende: „Da det ved de to afholdte Auktioner har vist sig, at der ikke var nogen Køber til Ejendommen, ved hvem det nuværende Gæstgiveri kunde ventes bevaret, og endnu mindre Udsigt til, at noget nyt og bedre vilde blive tilvejebragt, er undertegnede traadt sammen for at søge et Selskab dannet af Mænd fra Land og By, der hver for sig vilde indskyde 1000 Rd. for derved og ved Hjælp af et større 1ste Prioritetslaan at erhverve Ejendommen og ved at nedtage de tilstedeværende gamle Bygninger og paa Grunden opføre et til Nutiden svarende Hotel at afhjælpe den Trang, der her i Byen føles til et saadant, og som vistnok af alle maa erkendes i høj Grad at være til Stede.“

Den nuværende Hotelbygning.

Om Selskabets Hensigter meddeles iøvrigt:

Ejendommen „Prindsen”s Grund med paastaaende Bygninger vil kunne erhverves for ca. 24,200 Rd. De nye Bygningers Opførelse anslaaes til 62,000 Rd. og en delvis Montering til 3800 Rd., ialt 90,000 Rd., der agtes tilvejebragt ved en Prioritet paa 60,000 Rd., som efter Forlydende allerede er sikret Indbyderne, medens Resten, 30,000 Rd., udbydes til Tegning i Aktier à 1000 Rd. Der agtes ifølge Indbydelsen opført i Algade en Bygning ca. 60 Alen lang, 18 Alen dyb, med Kælder, to Etager og Kvistetage, Hovedindkørsel, Vestibule, Trapper m. m. samt Beværtningsværelser, Klub- og Læseværelser, Billardværelse, et passende Antal Gæsteværelser, en stor Butik paa Hjørnet af Algade og Olsgade med fornøden Beboelseslejlighed mod Olsgade, en Frisør- og Barberstue i Forbindelse med en lille Badeanstalt og en mindre Butik til Cigar- eller anden Handel; imod Olsgade en Bygning paa 46 Alens Længde, 16 Alens Dybde, dels i 1, dels i 2 Etager, med Gæstgiveri for Kuske og Tjenere samt Port til Ud- kørsel og en Beboelseslejlighed i Salsetagen; imod Rosenhavestræde en Bygning ca. 40 Alen lang, 19 Alen dyb, opført i to Etager, af hvilke der i den nederste agtes indrettet en

større eller to mindre Sale, som kunne benyttes dels som Auktionssal og dels som Dansesal ved Markeder og andre Lejligheder, medens der i 2den Etage indrettes en større Dansesal, der tillige kan benyttes som Teatersal, hvoraf den nordligste Del paatænkes afgivet til fast Plads for Scenen. I Forbindelse med denne Sal har man tænkt sig Spisesale og Aftrædelsesværelser anbragt i 2den Etage af Forhuset imod Algade. Naar det fornødne Beløb er tegnet, vil der blive gjort Henvendelse til en Arkitekt for at erholde yderligere Tegninger og Beregninger.

— — —

Selskabet blev dannet, og der blev arbejdet ret hurtigt med denne Sag. Den 29. April 1875 fremlagdes for en Generalforsamling i „Prindsen” et Sæt Tegninger, udarbejdet af Arkitekt *Ove Petersen*. Den 3. August samme Aar godkendtes Tegningerne af Bygningskommissionen. Den gamle Gæstgivergaard blev nedrevet; i 1875 lagdes Grundstenen til det nye Hotel, der rejste sig i Løbet af 1876.

Arkitekt *Ove Petersen* var født den 15. Januar 1830 i København. Han gik i Efterslægtsselskabets Skole, kom i Tømrerlære, blev Svend 1847, gik Aaret efter frivillig med i Krigsen, blev Sergent, men opgav efter sine Forældres Ønske den militære Vej og søgte arkitektonisk Uddannelse. Han gennemgik Kunstakademiet, vandt den store Guldmedaille og fik Stipendium til en stor Udenlandsrejse, hvor han besøgte Nederlandene, Frankrig og Italien. Efter sin Hjemkomst fik han snart et anset Navn. Han blev Bygningsinspektør i København, Medlem af Akademiet og var netop i 1875, da man henvendte sig til ham, udnævnt til Professor. Vi nævner nogle af hans mest kendte Arbejder: Det kgl. Teater (i Forening med Vilh. Dahlerup), Dagmarteatret, Hotel National, Stiftsmuseet i Maribo, Orebygaard paa Lolland, Restaureringen af mange Kirker, adskillige Villaer, bl. a. Frederiksberg Allé 41, og mange af Husene i Ny Østergade og paa Gammelholm. Ligesom i „Prindsen” i Roskilde benyttede han hovedsagelig Renæssancemotiver i sine Bygninger. Han var, skriver *Erik Schiødt* om ham, en jernflittig Mand med en behændig Haand, et sikkert Øje og stor praktisk Sans; særlig i Murstenens Anvendelse ved Privatbygninger viste han Smag og Dygtighed.

Opgaven i Roskilde løste han med Held. „Prindsen” var efter Datidens Forhold en meget storstilet og statelig Bygning, og endnu hævder den sig smukt ved sin palæagtige Stil med de italienske Renæssancemotiver. Hovedbygningen til

Carl Müller, Selsk. Fmd. i over 30 Aar.

Gaden er i alt væsentligt uforandret. Mod Gaarden blev der i 1923 opført en ny Indgangsportal efter Tegning af Arkitekt Fløystrup.

— — — —

Prinsen blev forresten ikke det eneste Hus i Roskilde, hvortil Professor Ove Petersens Navn er knyttet. Blandt Indbyggerne til Opførelsen af et nyt Hotel var, som ovenfor meddelt, kgl. Agent, Brygger P. Nielsen, der var Indehaver af det gamle Bryggeri i Skomagergade 1. Da Prinsen var rejst, overdrog Agent Nielsen Hotellets Bygmester den Opgave ogsaa at rejse en ny og stilfuld Ejendom paa den gamle Bryggerigaards Grund. Ogsaa denne Opgave løste Arkitekten med Held. Man forstaar Samtiden, naar den gav den nye Ejendom Navnet „Prinsessen”. I den Grad skilte den sig ud fra sine Omgivelser, at de undrende Roskildensere ligefrem følte Trang til gennem et Tilnavn at udtrykke deres Beundring.

— — — —

Saa begyndte man da i Sommeren 1875 Nedbrydningen af den gamle Prins og Opførelsen af den nye.

Notitser i Samtidens to eneste Roskilde-Blade, Roskilde Avis og Roskilde Tidende, viser, med hvilken Interesse det for Byen og Tiden store Byggeforetagende blev fulgt. Den 4. Maj 1875 skrev saaledes Redaktør Jul. Christjansen i sit Blad:

Efter at Prindsen nu i længere Tid har sunget paa sit sidste Vers, glædet sig ved flere Afskedsballer og Afskedsgilder, vil den nu endelig forsvinde, idet der førstkommende Mandag, den 10. Maj 1875, skal tages fat paa dens Nedrivning med en større Arbejdsstyrke. Skulde nu en eller anden have Lyst til at kaste et sidste vemodigt Blik paa dens ærværdige Skikkelse, maa man altsaa ikke betænke sig i mange Dage.

Og dog har man danset endnu en Gang. Herom minder følgende Bekendtgørelse:

Markedsdagen indbydes de ærede Landboere til en lille Dands i den gamle Prinds for allersidste Gang, da Nedrivningen er paabegyndt. Musiken udføres af et stort Orchester under Anførsel af Hr. Th. Sørensen.

Ærbødigst Christensen.

Markedsdagen var den 12. Maj, og Værten havde allerede den 28. April holdt Auktion over Møbler. Men nu har det ogsaa været Alvor. Den 8. Maj bekendtgør Postmester Holmblad:

Den 10. ds. vil Postbrevkassen, som er anbragt ved Gjestgivergaarden Prindsen, blive nedtaget og derefter ophængt paa Hjørnet af Ahlgade og Olsgade hos Kjøbmand Knutzen.

Foreningerne blev husvilde, men fandt dog Ly. Den 11. Oktober 1875 bekendtgør Borger- og Haandværkerforeningen, at „Foreningens Forsamlingslokaler for i Vinter fra Dato til 1. April n. A. ere paa første Salsetage i Hr. Kjøbmand N. Madsens Ejendom i Ringstedgade ved Siden af Bager Horns.” Om Sommeren havde dens ugentlige Sammenkomster fundet Sted i „Trægaardshaven og dens Pavillon”. Klubben var i sin Udlændigheds Tid snart hos Konditor Peters, snart hos „Hr. Hansen i H. Kornerups forhenværende Ejendom i Skomagergade”, men Oktober Flyttedag 1876 rykkede den igen ind i Prinsen.

Arbejdet blev som sagt fulgt med Interesse. Paa Borger-

Afskedsfesten for Hotelforpagter Gyldenhøj i Efteraaret 1916.

Øverste Række (fra venstre): Manufakturhandler M. Greiersen, Stabssergent Bodin, Redaktør Wreschner, Adjunkt Gemzøe, Herredsfuld-
mægtig Kampmann, Slagtermester O. Frederiksen, Kbmd. Wandel Petersen, Manufakturhandler Th. Larsen, Tømrerm. H. Weber, Direktør Fang,
Malmester A. P. Jensen.

Mellemste Række: Propr. Kirkegaard, Bankdir. Stigaard, Købmd. Axel Matthissen, Kbmd. Schaltz, Fuldm. Anthon Nielsen, Bankdirektør
Schram, Tømrermester L. Weber, Sagfører A. Hansen, Particulier Thorning, Isenkr. H. P. Nielsen, Amtsraadsekr. Bruun, Grosserer Kjær, Glar-
mester Guhle, Kbmd. P. E. Sewerin, Mørmester Chr. Schledermann, Herredsfuldm. Petri, Ekviperingshandler Jacobsen, Hotelejer Jacobsen.

Forreste Række: Boghandler Bruun, Propr. Nielsen sen., Darup, Kbmd. W. P. Jacobsen, Direktør Flach, Gasmester Løytved, Hotelfor-
pagter Gyldenhøj, Manufakturh. Carl Andersen, Redaktør I. A. Hansen, Propr. Hansen-Nymølle, Redaktør G. Christensen, Restauratør Rasmus
Hansen, Propr. Frederiksen, Glim, Jørgensen (Højskolehjemmet), Vejinspektør Petersen, Propr. Nielsen jun., Darup, Slagterm. Carl Frederiksen.

Siddende: Fabrikant Sørensen, Kbmd. P. M. Petersen, Justitsraad Eckardt Møller.

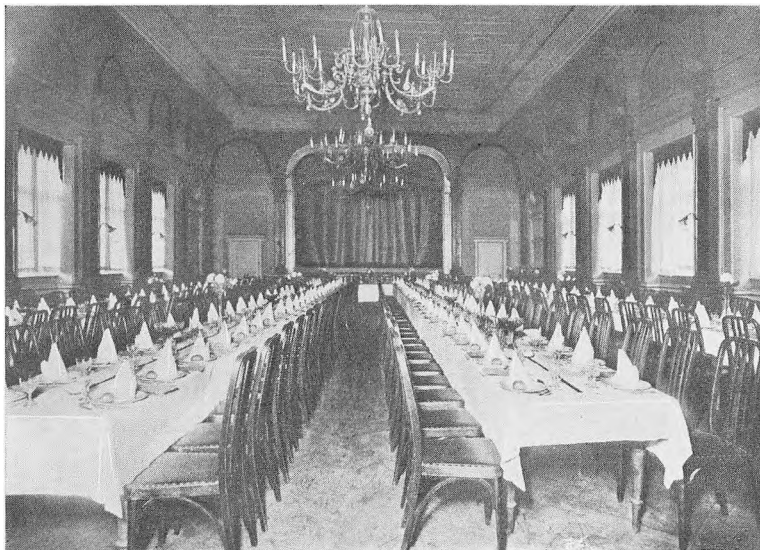
og Haandværkerforeningens Generalforsamling den 24. November 1875 blev der saaledes anket over, at der ingen Balkon blev i Festsalen; man var heller ikke tilfreds med Hovedporten, der blev kaldt „den smalleste Port i Roskilde”. Og ude i Byen gik den Vittighed, at Hotellets Bygmester, den mavesvære Ove Petersen, ikke selv kunde komme ind gennem Porten, som man syntes var altfor smal i Sammenligning med den gamle.

Den 11. December 1875 hejstes Kransen, og i Januar 1876 udbydes Hotellet til Leje. Den nye Vært blev Restauratør *Christensen*, der drev det ansete Traktørsted „Constantia” paa Strandvejen. Den forrige Christensen, der havde drevet Hotellet, slog sig ned paa Vesterbro i København.

I Direktionen for Selskabet er der under Opførelsen sket Forandringer. Den 28. Maj 1876 bekendtgør Roskilde Magistrat, at Justitsraad Blechingberg, Tømrermester H. Weber og Fabrikant L. Møller er udtraadte af Direktionen, og at i deres Sted er indtraadt Købmand *Carl Madsen*, Branddirektør *Birch* og Prokurator *Jacobsen*.

Aktiselskabet ejede den store Ejendom lige til 1918. Direktør *Carl Müller* var i mere end 30 Aar Selskabets Formand. Hotellet blev drevet af skiftende Forpagtere, af hvilke fra den første Tid kan nævnes Christensen, Schmiegelow og Mathiesen, siden Thorning og Gyldenbøj. I Sommeren 1893 købte Selskabet den til Prinsen endnu hørende Have paa den anden Side Rosenhavestræde af Producthandler Frederiksen.

I Oktober 1916 overtoges Forpagtningen af Hotellet efter Gyldenbøj af *Lauritz Jacobsen*, der 1. April 1918 købte det af Selskabet til Overtagelse 15. Juni s. A. L. Jacobsen var en virksom og driftig Mand. Han var født d. 29. December 1874 i et Landmandshjem paa Slagelseegnen. Ligesom flere af sine Brødre gik han som ung til Restaurationsfaget, lærte paa gode Steder og satte sig som voksen grundigt ind i sit Fag, bl. a. ved Pladser i England og Tyskland. Der var Fremdrift i ham, og i en forholdsvis ung Alder blev han selvstændig og drev store Forretninger i København. I de faa Aar, der forundtes ham som Ejer af Prinsen, kostede han meget paa Omforandringer og Nyindretninger, og da han med stor Arbejdsevne forbandt et klart Blik for, hvad der maatte gøres for at holde

Hotel Prinsens Festsal.

Restaurationen og Hotellet paa det Niveau, som Traditionen og Tiden kræver, syslede han stadig med nye Idéer. Han havde den Glæde at se sin Forretning vokse stærkt og mere og mere blive et Samlingssted for Byens og Egnens selskabelige Liv og Foreningssammenkomster. Han stræbte stadig efter at yde det bedste, han formaaede, lagde ikke alene betydelige administrative Evner for Dagen, men forstod ogsaa altid at forhandle sig til Rette med Publikum. Hans medfødte og ved Uddannelse yderligere udviklede Respekt for Stil og Form gjorde, at blev et Arrangement lagt i hans Haand, kom der altid noget smukt ud af det. Byens og Omegnens Folk lærte at sætte Pris paa den dygtige og retlinede, altid venlige og imødekommende Mand. Ikke mindst paa Roskildes store Dage, ved Fællesskuer, Statsskuer, Landstingsvalg og lignende Lejligheder, hvor Prinsen er Samlingsstedet for Publikum fra en vid Kreds, hævdede det sit Renomé som et Sted, hvor der sørgedes for god og hurtig Betjening, uden at det altid paaskønnedes, hvilket Arbejde der laa forud for saadanne Dage.

I sit Arbejde støttedes L. Jacobsen brillant af sin Hustru,

Fru *Edith Jacobsen*, født *Abery*. Hun var ham en trofast og interesseret Medhjælper, og med Støtte af sin Søn, *Walther Jacobsen*, der er Student og ved Faderens Død afbrød sine polytekniske Studier, hvor han allerede havde naaet en smuk første Del af Embedseksamen, fortsætter hun den store Virksomhed efter sin Mands Død, den 18. November 1921.

L. Jacobsen var en Mand, der ved hele sin Færd vandt Sympati og Agtelse. Han var en smuk Type paa den gode Borger, arbejdsom, retsindig, brav, godgørende.

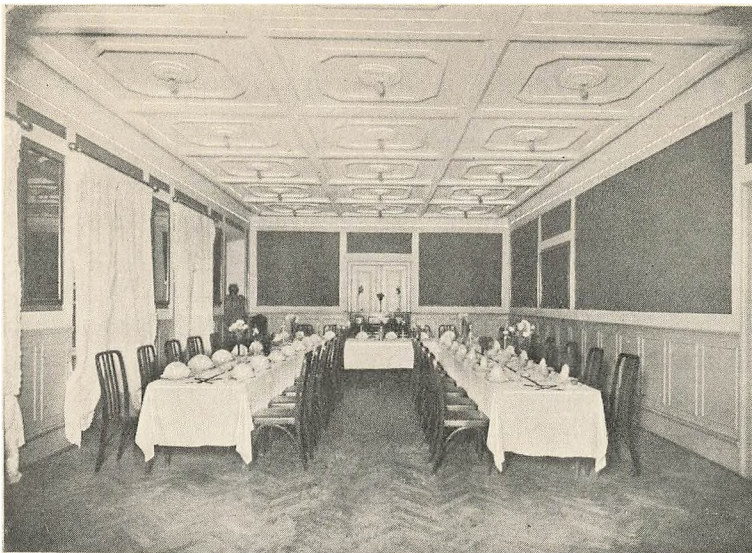
N A V N E T.

Og til allersidst da dette: Hvorfra stammer Navnet *Prinsen* paa det gamle Herbergersted?

Allerede Christian den Anden paabød her hjemme hvert Herberg at „udhænge et Tegn, malet paa en Fjæl, udenfore samme Hus, vel højt paa en lang Stang; somme skulle have en Løve malet, somme en Hjort, somme en Morian, en Grif, en Maane, en Stjerne eller sligt andet”, efter hvilket Herberget skulde tage Navn.

Til Tider kneb det dog haardt at faa Gæstgiverne til at lystre Ordre, saa man atter og atter maatte forny Befalingen om at udhænge *Tavle*, *Vaaben* eller *Bræt* paa Bygningen. I sit interessante historiske Essay „Gamle københavnske Skilte og Bomærker” nævner Hugo Matthiessen, at i 1620 fik en Borger i Kjøge af Borgemester og Raad Skiltet *Svanen* overladt, i 1623 udbetales der i samme Stad Anders Maler 1 Dr. 8 Sk. „for en *Rosen* at male paa begge Sider af en Tavle, som hænger for Skipper Olufs Dør”. Det var dog ingenlunde altid, at Kommunen agtede at afholde Udgifterne. Naar Værterne selv skulde betale, overlodes Valget af Skilt-Billede vistnok helt til deres eget Forgodtbefindende. For Herbergs-Værter var Skilt en Tvang, og paa Christian den Fjerdes Tid er Skikken forlængst trængt igennem i en By som Helsingør. Og i denne Bys Tingbøger støder vi allerede i 1591 paa Navnet *Prinsen* for en Gæstgivergaard med Skænkebod, Ølstue og Herberge.

I 1623 havde Kongen indskærpet, at det ej maatte tilstedes nogen „udi Potter eller Kander Øl, Øleddike, Mjød, Melske, Most eller Brændevin at sælge, som ikke et vist *Tegn* efter

Hotel Prinsens Spejlsal.

Befalingsmænds, Borgemesteres og Raads Anordning udhængendes vorder, under Straf som vedbør". Og da der i 1626 gives Bevilling paa Oprettelse af et *Bryggerlav i Roskilde*, hedder det derfor, at Tavle skal udhænges, „hvor Øl brygges og ellers Ølsalg holdes". I Recessen 1643 paalægges det Borgemestre og Raadmænd at paase, at der fra alle Huse, hvor stærke Drikke udtappes, udhænges „et vist Tegn eller Bræt, paa det Kongens Accice deraf ej skal underslaas".

De gamle Bestemmelser om Skilte for Herberger og Gæstgivergaarde gik, som vi har set, over i Forordningen af 1695, hvori det udtrykkelig hedder: For Døren skal være ophængt et Skilt med Byens Vaaben og Paaskrift, at det er et offentligt Værtshus. *Maaske* der allerede før 1695 laa et Herberg, en Landevejskro, paa Prinsens Plads, men vi ved det ikke, og desværre kender vi heller ikke det Skilt, der har hængt over Prinsen. Nationalmuseet i Stockholm har et Par Skilte, der i Kataloget opføres som Værtshusskilte fra Roskilde. Det er nydeligt Arbejde med dejlige Smedejernsarme, men ingen af dem symboliserer særlig en Prins. Har der eksisteret et særligt Prinse-Skilt, maa det antages at være smeltet i Flamme-

havet under den Brand, der i 1731 lagde det ældste *Prinsen* i Aske.

Blandt de Symboler, der ret var paa Mode, var selvfølgelig i Enevældens Tid *Kronen*. Selv Privatmænd forgreb sig paa dette Kongeværdighedens Symbol for at sætte det over deres Navnebogstaver. Den Dag i Dag fastholder Bagerne det som en solid Erobring til deres Kringle, men ellers er der jo netop i disse Aar fra Regeringens Side gjort Skridt mod Misbrug. Men ogsaa Kongefamilien og fremmede Potentater brugtes i Reklame-Øjemed. Man havde i det 17. Aarhundrede i København Huse, der hed Prins Jørgen, Prinsen af Danmark, Kongen af Sverige, Kronprinsen af Sachsen, Prinsen af Oranien og adskillige Huse, der blot hed Prinsen. Det mest bekendte af disse er Gæstgivergaarden *Prinsen* i Vestergade.

Da Luerne 1728 havde lagt den i Aske, blev den rejst paa ny, og i det genopstandne Skilt kom Indskriften til at lyde:

Tillykke u n g e Prins
og vær velkommen her,
den g a m l e Prins
blev feldt ved Ildens grumme Sver.

Der er saaledes Forbilleder nok for det gamle, nedarvede Navn, som Stedet har fastholdt, tro mod gammel Tradition.

L I T T E R A T U R.

- J. Kornerup: Roskilde i gamle Dage. Kbhvn. 1892.
H. Behrmann: Hist. topogr. Beskrivelse af Roskilde. 1832.
Joh. Phil. Hage: Kjøbenhavns Amt. 1839.
N. Davidsen: Borger- og Haandværkerforeningen i Roskilde. 1890.
Roskilde Klub og Læseforenings Forhandlingsprotokol.
Jul i Roskilde. Flensborgs Bogh. 1925.
Historisk Samfunds Aarbøger. 1910. 1911. 1913. 1917. 1919. 1924. 1925.
Joh. Chr. Hedegaard: Fragment af en Reisebeskrivelse. Tidsskriftet „Iris og Hebe”. 1796—97
Jul. Clausen: Reise fra Kjøbenhavn til Weile Anno 1796. (Gyldendal 1918.)
Chr. Bayer: Gamle Minder. Samlerens Forlag. 1925.
Victor Hermansen: Roskilde Grundplan. Resens danske Atlas. Roskilde 1923.
Meyer: Beskrivelse over Roeskilde. 1793.
Dr. Odin Wolf: Et Par Ord om Roeskilde og Issefjordens Egne. „Iris og Hebe”. 1796.
Kleins Lovsamling. Forordningen af 5. Marts 1695.
R. Berg: Købstad og Købstadmand. 1923.
Werlauff: Historiske Antegnelser.
Rahbek: Danske Minerva. 1918.
Tilskueren i og uden for Roeskilde. 1793. Udgivet i 1923 paa Flensborgs Forlag i Roskilde.
Domprovsten i Roskilde. Memoirer og Breve X.
F. G. v. Müller: En Officers Optegnelser. Museum 1894, II.
D. P. Smith: Kirkehist. Saml., 3. Række, 4. Bind. 1884.
F. C. Agre: Reisen til Kiøge. „Gemt og glemt” I, 1915.
F. E. Hundrup: Stamtavler over fire Roeskildske Familier, Borch, Bruun, Brønneiche og Kornerup. Roeskilde 1851.
N. C. Christensen: Stamtavle over Købmand i Roskilde Peder Kornerups Efterkommere. Roskilde 1913.
C. L. Strøm: Ungdoms Minder. „Gemt og Glemte” I. 1915.
Arthur Fang: Roskilde i gamle Dage. Roskilde 1921.

- Chr. Dehn: Seeland und die Seeländer. II Ausgabe. Schwerin 1845.
- Jørgensen, Matthiessen og Vill. Christensen: Gamle københavnske Skilte og Bomærker. 1919.
- Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden.
- Hugo Matthiessen: Gamle Gader. 1917.
- H. J. Blom: Krigstildragelserne i Sjælland 1807. Kbhvn. 1845.
- A. Fang: Jacob Kornerup: Fra det gamle Roskilde. En Mindebog. 1925.
- A. Fang: J. Kornerups „Roskilde Minder”. 1907.
- Carl Christensen: Iagttagelser og Fund i Roskilde og Omegn. Kbhvns. Amts hist. Aarb. 1925.
- Hugo Matthiessen: Underjordiske Gader i Roskilde. Kbh. Amts hist. Aarb. 1924.
- Hugo Matthiessen: St. Mikkel's Kirke i Roskilde. Kbh. Amts hist. Aarb. 1920.
- Lengnick: Stamtavle over Slægten Rosted.
- En kjøbenhavnsk Grosserers Ungdoms-Erindringer 1787—1816. (Memoirer og Breve XII, 1910.)
- A. A. Feldborg: Spazier-Reise nach Kopenhagen. 1808.
- W. Kornerup: En Kjøbenhavners Meddelelser. Mem. og Breve, 42. 1924.

I N D H O L D.

Forord og Indledning	5
En Kande Øl og et Glas Brændevin.....	11
Den politiske Kandestøber	15
Paa gammel Kirkegrund	18
Da Anna Cathrina, sal. Christoph Bergs, byggede Gaard	20
Monsr. Niels Andersen Blich	22
Seigneur Peder Steenstrup	24
Stadscapitain Peder Brønniche	25
Romantik og Virkelighed.....	29
Sære Skæbner.....	38
Fra Slægt til Slægt	41
Madame Rosted	43
Kaptajn Sveistrup	53
Foreningsliv i Prinsen	67
Den gamle Eg.....	74
Den nye Prins.....	82
Navnet	90
Litteratur	93

ERH. FLENSBORGS BOGHANDEL

ROSKILDE

har udgivet

ROSKILDE DOMKIRKE

Dr. phil. Vilh. Lorenzen giver et samlet Billede af selve Bygningen, dens Udsmykning og Udstyr og af dens mangfoldige Gravmæler, samtidig med at han undersøger den historiske Udvikling og Sammenhæng. — Ny Carlsberg Fondet har bekostet de 114 smukke Illustrationer. 176 Sider i stort Format, Kunsttrykpapir.

Heftet: 10,00. I Shirtingsbind 15,00. I Læderbind: 20,00.

JACOB KORNERUP

FRA DET GAMLE ROSKILDE

En Mindebog ved Arthur Fang.

Indeholder Professor Kornerups Barndomserindringer og 4 Artikler om Midtaldserens og Reformationens Roskilde, om Domkirken og Palæet og de vigtigste Begivenheder, der knytter sig til disse. Arthur Fang har forsynet Bogen med 48 interessante Billeder, hovedsagelig efter Professor Kornerups egne Originaler, en udførlig Biografi samt Bibliografi, Noter og Henvisninger — 136 Sider i stort Format.

Pris: 6,00. I Shirtingsbind: 9,50. Med Lædertryk og Hjørner: 12,00.

ROSKILDE I GAMLE DAGE

Stort gennemillustreret Kvarlværk med 68 interessante Billeder, deraf 25 i Hellsidesformat. — Tekst af Arthur Fang. — Farvetrykt Omslag efter Tegning af P. Holm.

Heftet: 6,00. Indbundet: 9,00.

ROSKILDES GRUNDPLAN 1677

efter Resens danske Atlas: 40×50 cm paa Karton. — Med Teksthefte af Victor Hermansen med Portræt af Resen.

Tilsammen: 4,50.

TILSKUEREN I OG UDENFOR ROSKILDE

Roskildes ældste Avis fra 1792 i nøjagtig Gengivelse efter det eneste bevarede Eksempplar paa det kongelige Bibliotek. — Med Indledning og Noter af Victor Hermansen.

Heftet i originalt Omslag: 3,50. I Kartonage: 4,50.

O. H. SCHMELTZ

AARBOG TIL ROSKILDES HISTORIE 1800—1900

Udgivet med Indledning og Noter af Victor Hermansen. Med 49 samtidige Illustrationer.

Heftet: 3,00. I Shirtingsbind: 6,50. I Læderbind 8,50.

ROSKILDE I GAMLE DAGE

40 Postkort efter Kobberstik, Raderinger, Træsnit og Tegninger i Album eller løse i Æske: 2 Kr.

HAANDVÆRKERTOGET I ROSKILDE

27. Juni 1926.

Album med 20 Billeder: 1,50.